អារម្ភកថា

សៀវភៅសង្ខេបទ្រឹស្ដីអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរនេះ គឺជាស្នាដៃមួយដែលងាយស្រួលដល់អ្នកសិក្សា ក្នុងការឈ្វេងយល់និងសិក្សាស្រាវជ្រាវក្នុងវិស័យអក្សរសិល្ប៍ ព្រោះវាមានខ្លឹមសារសង្ខេបខ្លីៗដែលល្អសម្រាប់អ្នកសិក្សា ដើម្បីទាញយកពុទ្ធិនិងធ្វើឱ្យអ្នកសិក្សាងាយចាំ ងាយចេះនូវទ្រឹស្ដីអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរបានយ៉ាងឆាប់រហ័សទៀតផង។

ទោះបីជាសៀវភៅនេះ វាមិនល្អឥតខ្ចោះក្តី តែយ៉ាងណាវាក៏ជាឯកសារជំនួយស្មារតីសំខាន់មួយសម្រាប់មិត្តអ្នកសិក្សា អ្នកស្រាវជ្រាវ អ្នកអាន ដើម្បីទាញយកប្រយោជន៍ ពុទ្ធិសម្រាប់ខ្លួនឯងផងដែរ។

ខ្ញុំសូមអភ័យទោសចំពោះកំហុសខ្វះខាតផ្នែកអត្ថន័យ និងអក្ខរាវិរុទ្ធដែលមាននៅក្នុងសៀវភៅនេះ ហើយខ្ញុំសូមទទួលការរិះគន់ ដើម្បីស្ថាបនាពីអ្នកសិក្សាទាំងអស់គ្នា។

ជាចុងក្រោយខ្ញុំសូមជូនពរដល់មិត្តអ្នកសិក្សាគ្រប់រូប សូមទទួលបានជោគជ័យក្នុងការសិក្សារៀនសូត្រទាំងអស់គ្នា។

ថ្ងៃពុធ ២រោច ខែមាឃ សប្តស័ក ព.ស.២៥៦៩

វិ.ថ្មពួក ថ្ងៃទី៤ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០២៦

នី ឆាវ៉ា

មាតិកា

ខ្លឹមសារ	ទំព័រ
១. និយមន័យ	១
២. ប្រភេទអក្សរសិល្ប៍	២
៣. ចលនាអក្សរសិល្ប៍	១២
៤. លក្ខណៈអក្សរសិល្ប៍	២៤
៥. ប្រភពអក្សរសិល្ប៍	២៩
៦. ភារកិច្ចអក្សរសិល្ប៍	២៩
៧. វត្ថុបំណងអក្សរសិល្ប៍	៣០
៨. មុខងារអក្សរសិល្ប៍	៣១
៩. តួអង្គក្នុងអក្សរសិល្ប៍	៣២
១០. វិធីតែងនិពន្ធ	៣៥
១១. ការសិក្សាអត្ថបទ(គម្រោងសិក្សាអក្សរសិល្ប៍)	៣៧
១២. កាព្យរូបារម្មណ៍	៤០
១៣. ការវិវត្តនៃអក្សរសិល្ប៍	៤២
១៤. ស្នេហាក្នុងអក្សរសិល្ប៍	៥០
១៥. ឯកសារយោង	៥២

ទ្រឹស្តីអក្សរសិល្ប៍

ទ្រឹស្តីអក្សរសិល្ប៍ ជាវិទ្យាសាស្ត្រសិក្សាពីក្រឹតក្រមឆ្លុះបញ្ចាំងតថភាពនៃអក្សរសិល្ប៍។ ទ្រឹស្តីអក្សរសិល្ប៍សិក្សាពីសារជាតិសង្គម និងលក្ខណៈពិសេសនៃអក្សរសិល្ប៍។ ទ្រឹស្តីអក្សរសិល្ប៍សិក្សាស្រាវបញ្ហាទាំងឡាយដែលអក្សរសិល្ប៍បានជះឥទ្ធិពលទៅលើជីវភាពសង្គមទៅលើដំណើរនិម្មិតកម្មរបស់អ្នកនិពន្ធជាដើម។ ក្រៅពីនេះទ្រឹស្តីអក្សរសិល្ប៍មានភារកិច្ចប្រមូលផ្តុំការសិក្សាស្រាវជ្រាវរកឱ្យឃើញនូវក្រឹតក្រមទាំងឡាយដែលទាក់ទងនឹងវិធីនិម្មិតកម្មអក្សរសិល្ប៍ លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យ សិល្បៈនៃអក្សរសិល្ប៍ ដំណើរការអភិវឌ្ឍនៃអក្សរសិល្ប៍នៅគ្រប់សម័យកាល គ្រប់ទំនោរអក្សរសិល្ប៍។

និយមន័យអក្សរសិល្ប៍

- **អក្សរសិល្ប៍** ជាកម្រងអត្ថបទស្នាដៃដែលអ្នកនិពន្ធតាក់តែងឡើងប្រកបដោយសិល្បវិធីខ្ពស់។
- **អក្សរសិល្ប៍** ជាវិទ្យាសាស្ត្រដែលបានលើកយកពីបញ្ហាមនុស្សមកចោទនឹងដោះស្រាយទៅតាមការពិតនៃសម័យកាលដែលគេរស់នៅដោយប្រើសិល្បវិធី។
- **អក្សរសិល្ប៍** គឺជាវិទ្យាស្បង់ ដែលចោទនិងដោះស្រាយពីបញ្ហាមនុស្សដោយសិល្បវិធីនិងទៅតាមសង្គមនីមួយៗ។**(កេង វ៉ាន់សាក់)**
- **អក្សរសិល្ប៍** គឺជាសិល្បៈនៃការសម្តែងតាមអក្សរ ឬការប្រើអក្សរដើម្បីបញ្ចេញទស្សនៈឬចក្ខុសម្ផស្ស។ **(ជ័យ ចាប)**
- **អក្សរសិល្ប៍** គឺជាមែកធាងមួយនៃសិល្បៈ ព្រោះសិល្បៈគេយកតួអក្សរមកធ្វើជាសិល្បៈរចនាបានជាប្រភេទស្នាដៃផ្សេងៗគ្នា ដូចជា សិល្បៈប្រើអក្សរជាពាក្យរាយ ពាក្យកាព្យ សម្រាប់សម្តែងរឿងល្ខោនសម្រាប់សម្តែងវោហារ...។ **(លោក អេថៃប ឡាប្លេនី)**
- **អក្សរសិល្ប៍** គឺជាការសិក្សាពីមនុស្ស។ **(ម៉ាកស៊ីម គ័រគី ជនជាតិរុស្ស៊ី)**
- **អក្សរសិល្ប៍** គឺជាអាវុធសម្រាប់តស៊ូសង្គម និងជាកម្រងឯកសារនៃជីវិត។**(ប៊ីយេលិនស្គី ឆេនីសូវស្គី ដូប្រូលីយូបូវ ជនជាតិរុស្ស៊ី)**
- **អក្សរសិល្ប៍** គឺជាវិទ្យាសាស្ត្រសិក្សាពីហេតុការណ៍ ក្រឹត្យក្រម និងការអភិវឌ្ឍសង្គម។

ប្រភេទអក្សរសិល្ប៍

អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរត្រូវបានគេបែងចែកជាបីប្រភេទ គឺអក្សរសិល្ប៍បុរាណ អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ អក្សរសិល្ប៍ទំនើប។

១. អក្សរសិល្ប៍បុរាណ

ក. និយមន័យ

អក្សរសិល្ប៍បុរាណ គឺជាអក្សរសិល្ប៍ដែលកើតឡើងតាំងពីសម័យបុរាណ ហើយអ្នកនិពន្ធនិយាយរៀបរាប់ពីរឿងរ៉ាវ ពាក់ព័ន្ធនឹងជំនឿសាសនា និងរឿងរ៉ាវប្លែកៗពិតខ្លះ បំផ្លើសខ្លះ។ អត្ថបទស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍បុរាណភាគច្រើនមានឈ្មោះអ្នកនិពន្ធ និងមានកាលបរិច្ឆេទច្បាស់លាស់ ហើយអត្ថបទ ភាគច្រើនសរសេរជាកំណាព្យ។

១.១. ប្រភពអក្សរសិល្ប៍បុរាណ

អក្សរសិល្ប៍បុរាណ គឺជាស្នាដៃដែលបានទទួលឥទ្ធិពលពី
សាសនាជួនកាលការសរសេរឡើងក្នុងគោលបំណងជួយផ្សព្វផ្សាយឱ្យសាសនាផងដែរ។ គេឃើញថាមានទទួលឥទ្ធិពល ពីសាសនាធំៗពីរគឺព្រហ្មញ្ញសាសនា ដូចជារឿងរាមកេរ្តិ៍ រឿងមហាភារតយុទ្ធ រឿងកូរសមុទ្រទឹកដោះ...និងព្រះពុទ្ធ សាសនា ដូចជារឿងវេស្សន្តរ រឿងតេមិយ រឿងក្រុងសុភមិត្រ...។

១.២. គោលបំណងនៃអក្សរសិល្ប៍បុរាណ

- គោលបំណងនៃអក្សរសិល្ប៍បុរាណគឺ
  - អប់រំមនុស្សឱ្យជឿលើអាទិទេព វត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិ
  - អប់រំមនុស្សឱ្យជឿលើកម្លាំងក្រៅខ្លួន
  - អប់រំមនុស្សឱ្យរស់នៅស្ងប់ស្ងៀមក្រោមអំណាចមួយដោយជឿលើកម្មផល។

១.៣. បញ្ហាទំនាស់និងដំណោះស្រាយ

-**ទំនាស់** គឺរវាងអាទិទេព ឬអវតារ ជាមួយសភាវអាក្រក់ និងទំនាស់រវាងតួអង្គព្រះពោធិសត្វជាមួយខ្លួនឯង ឬមារ។

-**ដំណោះស្រាយ** គឺការប្រើសង្គ្រាម ចំពោះរឿងបែបព្រហ្មនិយមនិងប្រើសន្តិវិធី ខន្តីវិធី អហិង្សាវិធីចំពោះរឿងបែបពុទ្ធនិយម។

ខ. ប្រភេទអក្សរសិល្ប៍

- **អក្សរសិល្ប៍បុរាណចែកចេញជាបីប្រភេទគឺ**

- សិលាចារឹក
- ស្លឹករឹត-ក្រាំង
- សាស្រ្តា (សាស្រ្តាទេសន៍ សាស្រ្តាល្បែង សាស្រ្តាក្បួន)

២. អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ

ក. និយមន័យ

អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ គឺជាអក្សរសិល្ប៍ដែលកើតឡើងពីការនិយាយតៗគ្នាពីមាត់មួយទៅមាត់មួយ ពីសម័យកាលមួយទៅសម័យកាលមួយ ពីតំបន់មួយទៅតំបន់មួយ ហើយគ្មានឈ្មោះអ្នកនិពន្ធ និង កាលបរិច្ឆេទច្បាស់លាស់។

ខ. ប្រភពអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ

អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយមានប្រភពមកពីប្រជារាស្រ្តខ្មែរ ស្រុកស្រែចម្ការ តាមជនបទដែលទាក់ទងនឹង ជីវភាពរស់នៅជាក់ស្តែង។ គេអាចនិយាយថាអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ គឺជាអក្សរសិល្ប៍របស់មហាជន ដែលកើតឡើងក្នុងរយៈកាលធ្វើពលកម្ម និងការតស៊ូប្រឆាំងរាល់ការលំបាកក្នុងជីវភាពដើម្បីជីវិតរស់នៅ តាំងពីសង្គមគ្មានវណ្ណៈរហូតទៅដល់សង្គមមានវណ្ណៈ។

គ. មុខងារឬតួនាទីអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ

អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយមានមុខងារបម្រើផលប្រយោជន៍មហាជន ពលករ កសិករគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ។

ឃ. ឧត្តមគតិរឿង ឬគោលបំណង

អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយមានគោលបំណងអប់រំឱ្យអ្នកអាន អ្នកស្តាប់ដូចជា៖

-អប់រំឱ្យមានគំនិតស្នេហាជាតិ
-អប់រំឱ្យមានចិត្តក្លាហាន មិនតក់ស្លុត ការរើបម្រាស់នឹងការជិះជាន់ និងអយុត្តិធម៌
-អប់រំមនុស្សឱ្យមានក្តីសង្ឃឹមក្នុងជីវិតជានិច្ច
-អប់រំមនុស្សឱ្យមានការតស៊ូ យកបញ្ញា ប្រាជ្ញាដោះស្រាយបញ្ហា និងមានសាមគ្គីភាព
-អប់រំមនុស្សឱ្យប្រឆាំងនឹងជំនឿអរូបិយនិយម
-អប់រំមនុស្សឱ្យស្វែងរកសេចក្តីសុខតាមបែបលក្ខណៈជឿនលឿន។

ង. បញ្ហាទំនាស់

បញ្ហាទំនាស់គឺជាទំនាស់ដែលកើតឡើងរវាងវណ្ណៈខ្លាំងនិងវណ្ណៈខ្សោយ ជាទំនាស់រវាងមនុស្សនិង មនុស្ស និងជាទំនាស់ដែលបានជួបប្រទះនៅក្នុងសង្គមក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ។

ច. ដំណោះស្រាយបញ្ហាឬទំនាស់

ដំណោះស្រាយក្នុងរឿងបែបប្រជាប្រិយគឺ ការប្រើសន្តិវិធី ប្រើប្រាជ្ញាជាមូលដ្ឋាន ការប្រើកម្លាំងសាមគ្គី និងឱ្យតម្លៃលើអំពើយុត្តិធម៌ ដោយតួអង្គទន់ខ្សោយត្រូវបានគេជិះជាន់នឹងទទួលជោគជ័យ ឬជ័យជម្នះនៅទីបញ្ចប់។

ឆ. តួអង្គ

តួអង្គច្រើននិយាយអំពី មនុស្ស សត្វ រុក្ខជាតិ កម្លាំងក្រៅខ្លួន មានទេវតា ព្រះឥន្ទ យក្ស អារក្សអ្នកតា...។

ជ. ទីកន្លែងរឿង

ទីកន្លែងរឿងគឺមិនបានកំណត់ច្បាស់លាស់ឡើយ ពោលគឺយោងទៅតាមស្ថានភាពនិងប្រភពរឿងនីមួយៗដូចជា ស្ថានភាពភូមិសាស្ត្រមនុស្សរស់នៅ ឋានទេវតា ទីកន្លែងអស្ចារ្យ ជាដើម។ ភាគច្រើនទីកន្លែងមាននៅក្នុងភូមិស្រុកតំបន់និងខេត្តក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។

២.១. ប្រភេទអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ

- **គេចែកអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយជាបីប្រភេទគឺៈ**
  - **តំណាលកថាប្រជាប្រិយ**
  - **ពាក្យចួនប្រជាប្រិយ**
  - **របាំប្រជាប្រិយ**

ក. តំណាលកថាប្រជាប្រិយ

- **តំណាលកថាប្រជាប្រិយ** គឺជាកម្រងឯកសារដែលឆ្លុះបញ្ចាំងពីរឿងរ៉ាវអតីតរបស់បុព្វបុរសខ្មែរធ្លាប់ត្រូវធម្មជាតិសង្កមធ្វើបាប និងបំណងប្រាថ្នាឱ្យមានសុភមង្គលមានសេរីភាព ព្រមទាំងចង់ឱ្យការស្រមើលស្រមៃបានសម្រេចទៀតផង។តំណាលកថាប្រជាប្រិយ មានដូចជា ទេវកថា ព្រេងកថា និងនិទានកថា។

១. ទេវកថា គឺជាប្រភេទតំណាលកថាផ្សេងៗស្តីពីចម្លើយឬការស្រមើលស្រមៃដំបូងបង្អស់របស់មនុស្សលើបាតុភូតធម្មជាតិ។ ទេវកថា គឺត្រូវបានបង្កើតឡើងក្នុងសហគមន៍សម្ងហភាពបុព្វកាល ហើយបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីការតស៊ូប្រឆាំងនឹងធម្មជាតិរបស់បុព្វបុរសខ្មែរ ដើម្បីការពារជីវិតពួកកុលសម្ព័ន្ធនៅជំនាន់នោះ។ឧទាហរណ៍ រឿងអ្នកតាទឹកអ្នកតាភ្នំ រឿងសង្គ្រាមគីង្គក់និងតាព្រហ្ម រឿងព្រះពាយ រឿងដើមកំណើតរន្ទះ...។

១.១. ព្រេងកថា គឺជារឿងនិទានស្តីពីប្រវត្តិសាស្ត្រ ព្រឹត្តិការណ៍ និងតួអង្គប្រវត្តិសាស្ត្រ។ មួយវិញទៀត ព្រេងកថា ក៏ច្រើនតែរៀបរាប់ទាក់ទងនឹងពិធីផ្សេងៗ ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ ការគោរពបូជា...។

+ប្រភេទព្រេងកថា

-ព្រេងកថាទាក់ទងនឹងការកកើតទឹកដីៈ ព្រះថោងនាងនាគ

-ព្រេងកថាទាក់ទងនឹងការកសាងទឹកដីៈ ភ្នំប្រុសភ្នំស្រី

-ព្រេងកថាទាក់ទងនឹងការការពារទឹកដី៖ អ្នកតាឃ្លាំងមឿង

១.២. និទានកថា

និទានកថាប្រជាប្រិយ ជារឿងដែលនិយាយពីសង្គមចាប់តាំងពីទម្រង់ទំនាស់សម័យដើមរហូតមកដល់ក្រោយៗជាទំនាស់វណ្ណៈក្នុងសង្គមទៅតាមពេលវេលានិងទីកន្លែង។

+**និទានកថាប្រជាប្រិយចែកជា៖**

-**និទានកថាអស្ចារ្យ៖** រឿងមនុស្សលោក រឿងបុរសជីកក្ដាម...

-**និទានកថាសត្វ៖** រឿងត្មាតបោកស្ដេចដំរីស...

-**និទានកថាសង្គម៖** រឿងបុរសចាក់ស្មុគ..

-**និទានកថាសំណើច៖** រឿងម៉ៅស្វិត...។

ខ. ពាក្យចួនប្រជាប្រិយ

ពាក្យចួនប្រជាប្រិយ ជាប្រភេទពាក្យដែលមានវាក្យសព្ទនិងផ្ទុកទៅដោយចំណាប់ចុងចួនរណ្ដំណែងណង បង្កប់ទៅដោយខ្លឹមសារអប់រំយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ។

- **ពាក្យចួនប្រជាប្រិយមានប្រភពមកពី៖**

-ពលកម្មផលិតកម្ម

-សង្គម

-មនោសញ្ចេតនា

- ពាក្យចួនប្រជាប្រិយមានដូចជា៖

+ពាក្យចួនប្រជាប្រិយដែលទាក់ទងនឹងការងាររបស់កសិករ និងការធ្វើសង្គ្រាម មានដូចជា៖

-ធ្វើស្រែនឹងទឹក ធ្វើសឹកនឹងបាយ

-ធ្វើស្រែឱ្យទាន់ក្ដៅដី ចង់ស្រីទាន់ក្ដៅចិត្ត

+ពាក្យចួនប្រជាប្រិយដែលទាក់ទងនឹងការតស៊ូ ព្យាយាមក្នុងសង្គម មានដូចជា៖

-តក់ៗពេញបំពង់ ធុងៗកន្លះក្រហែត

-ចេះពីរៀន មានពីរក

-ចេះឱ្យគេកោត ឆោតឱ្យគេអាណិត

-ឃ្លានឆ្ងាញ់ ស្រឡាញ់ល្អ

-នៅមិននៅ ទៅយកជ័រញ្ចៀទៅភ្លៀតភ្លៀក

+ពាក្យចួនប្រជាប្រិយដែលទាក់ទងនឹងការជិះជាន់របស់អ្នកមានអំណាចបុណ្យសក្ដិមកលើអ្នកក្រីក្រ មានដូចជា៖

-កូនអ្នកក្រធ្វើទាហាន កូនអ្នកមានធ្វើកុង្ស៊ីយ៍ កូនមន្ត្រីទៅបរទេស

-ជន្លេនមិនដែលខ្ពើមដី មន្ត្រីមិនដែលខ្ពើមប្រាក់

-ពូជស្តៅតែងល្វីង ពូជស្លែងតែងពុល

-ដាំចេកដូង ដាំស្លាជូនអង្គការ ខ្លួនឯងធ្វើមាត់ស្ទេញ

-ទុកមិនចំណេញ ដកចេញមិនខាត

-ជយោ! បដិវត្តន៍ដ៏ត្រឹមត្រូវ រុះផ្ទះស្បូវទៅនៅក្នុងព្រៃ

- **ពាក្យចូនប្រជាប្រិយមានដូចជា**
  - សុភាសិត
  - ចម្រៀងប្រជាប្រិយ
  - ពាក្យបណ្តៅ

១. សុភាសិត គឺជាកម្រងពាក្យពេចន៍ទាំងឡាយណា ដែលបុព្វបុរសយើងបង្កើតឡើងតាមរយៈបទពិសោធន៍នានា ដែលធ្លាប់បានជួបប្រទះ ដើម្បីជាប្រយោជន៍ផ្តល់ជាគតិ សម្រាប់អប់រំទូន្មានដល់មនុស្សជំនាន់ក្រោយឱ្យមានសេចក្តីសុខ និងការរីកចម្រើនជាលំដាប់ក្នុងជីវិត។

- **សុភាសិតមានប្រភពមកពីមជ្ឈដ្ឋានដូចជាៈ**

-ជីវភាពរស់នៅរបស់មហាជន

-ប្រភេទផ្សេងៗនៃនិទានកថាប្រជាប្រិយ

-អក្សរសិល្ប៍ចំណារ។

- **សុភាសិតបានបកស្រាយនូវបញ្ហារបស់មនុស្សគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ មានដូចជាៈ**

+សុភាសិតបកស្រាយពីការព្យាយាមអត់ធ្មត់

-តក់ៗពេញបំពង់

-សន្សឹមៗកុំបំបោល ក្រែងពុំដល់ដូចប្រាថ្នា

-ខឹងខំអត់ ខ្សត់ខំរក

-កុំកួចចិត្តនឹងវាសនា កុំតវ៉ានឹងព្រហ្មលិខិត។

+សុភាសិតបកស្រាយពីភាពសាមគ្គីផ្ទៃក្នុង

-សាមគ្គីរស់ បែកបាក់សាមគ្គីស្លាប់

-ចង្កឹះមួយបាច់ កាច់មិនបាក់

-សូវស្លាប់ខ្លួន កុំឱ្យស្លាប់ជាតិ

-សម្តីញុះញង់ នាំឱ្យបាត់បង់សាមគ្គី

+សុភាសិតបកស្រាយពីការងារកសិកម្ម

-ធ្វើស្រែនឹងទឹក ធ្វើសឹកនឹងបាយ

-កុំដាក់ស្រូវ នូវផ្លូវដំរី
-ធ្វើស្រែទាន់ក្ដៅដី ចង់ស្រីទាន់ក្ដៅចិត្ត
+សុភាសិតបកស្រាយពីការសិក្សាអប់រំ
-ចេះដប់ មិនស្មើអ្នកប្រសប់មួយ
-ជាងមិនកើត បន្ទោសដែក
-គ្រូកាច សិស្សខូច
-គ្នាច្រើនអន្សមខ្លោច គ្នាដូចស្រមោចអន្សមឆៅ
-ចេះឯង ឱ្យក្រែងចេះគេ
-ចង់ចេះឱ្យសម្លាប់អាចារ្យ ចង់បានផ្លែផ្កាយកភ្លើងដុតគល់
-រៀនហើយ រៀនទៀត
-គោបាត់ទើបធ្វើរបង ពេលប្រឡងទើបខំរៀន
+សុភាសិតបកស្រាយពីការលោភលន់
-លួចគេវាគ្រាន់ ម្ចាស់គេទាន់វាក្រែល
-ទន្លេដប់ មិនស្កប់សមុទ្រមួយ
-ជន្លេនមិនដែលខ្ទើមដី មន្ត្រីមិនដែលខ្ទើមប្រាក់
-មួយរៀលក៏គ្រាន់ មួយពាន់ក៏គ្រប់
-លួចគេធ្លាប់ដៃ ដេកថ្ងៃធ្លាប់ភ្នែក
+សុភាសិតបកស្រាយពីការឈឺចាប់
-កើតមួយជាតិ ជាតុមួយចាន
-អ្នកមានកុំអាលអរ អ្នកក្រកុំទាន់ភ័យ
-ដង្កូវចេញពីសាច់ឯង
-ទឹកឡើងត្រីស៊ីស្រមោច ទឹកហាចស្រមោចស៊ីត្រី
-ចុះទឹកក្រពើ ឡើងលើខ្លា ចូលផ្សារប៉ូលិស
+សុភាសិតបកស្រាយពីសកម្មភាពក្នុងសង្គម
-ខឹងគោ ទៅវាយរទេះ
-ចិត្តល្អ ក្រមិយូរ
-ភ្នែកមួយ ភ្នែកដប់
-ទូកទៅ កំពង់នៅ
-ក្ដៅស៊ីរាក់ ត្រជាក់ស៊ីជ្រៅ

-កុំបោះសន្ទូច រំលងភ្នំ
-ក្រមុំសាបដូចទឹកទន្លេ ប្រពន្ធគេឈ្ងុយដូចដូងដុត
-ផ្កាប់បំពង់ រង់ចាំទឹកភ្លៀង
-ក្រមុំដណ្ដឹងម្ដាយ មេម៉ាយដណ្ដឹងចិត្ត
-កុំខ្វើកតាមខ្យល់ កុំខ្វល់តាមស្រី...។

- ន័យនៃសុភាសិត មានពីរយ៉ាងគឺ អត្ថានុរូប ឬន័យចំ និងអត្ថបដិរូប ឬន័យធៀប។

-អត្ថានុរូប ឬន័យត្រង់ គឺជាការអប់រំដោយផ្ទាល់ត្រង់ៗតែម្ដង ដូចជា ចេះពីរៀន មានពីរក កុំធ្វើស្រែប្រវាស់ កុំសង់ផ្ទះចូលគ្នា ធ្វើស្រែនឹងទឹក ធ្វើសឹកនឹងបាយ...។

-អត្ថបដិរូបឬន័យធៀប គឺជាការទូន្មានដោយប្រយោលរបស់កវី បណ្ឌិត អ្នកប្រាជ្ញខ្មែរ ដោយការប្រៀបធៀប ដូចជា ងើយស្កក ឱនដាក់គ្រាប់ សាច់មិនបានស៊ីយកឆ្អឹងព្យួរក ទំពក់វាទៅ ទើបញ្ចៅវាមក...។

- **សុភាសិតខ្មែរ មានលក្ខណៈបីយ៉ាងគឺ៖**

+សុភាសិតមានន័យជាអត្ថបដិរូបឬន័យធៀបសុទ្ធ៖សុភាសិតនេះចែកចេញជាពីរប្រភេទគឺ:
-សុភាសិតបែបន័យធៀបសុទ្ធខ្លះ អាចមានមួយឃ្លា ឬពីរឃ្លា ហើយឃ្លានីមួយៗសុទ្ធតែមានន័យជាអត្ថបដិរូប ឬន័យធៀបទាំងអស់។ ឧទាហរណ៍៖ កុំអង្គុយលើឈើពុក កុំយកកទៅលអន្ទាក់ ឱនដាក់គ្រាប់ ងើយស្កក ទូកទៅ កំពង់នៅ ជាដើម។
-សុភាសិតបែបន័យធៀបសុទ្ធខ្លះទៀត ក៏អាចមានមួយឃ្លា ឬពីរឃ្លា ហើយឃ្លានីមួយៗសុទ្ធតែមានន័យជាអត្ថបដិរូប ឬន័យធៀបទាំងអស់ដែរ។ ឧទាហរណ៍៖ ទឹកត្រជាក់ត្រីកុំ ត្រីងៀតឆ្លៀតពង កុំហែកទ្រូងឱ្យក្អែកចឹក ជាដើម។

+សុភាសិតមានន័យជាអត្ថបដិរូប ឬន័យធៀបផង និងន័យជាអត្ថានុរូប ឬន័យត្រង់ផង៖
សុភាសិតនេះមានពីរឃ្លា ដែលឃ្លាទីមួយនៃសុភាសិតមានន័យជាអត្ថបដិរូប ឬន័យធៀប។ ចំណែកឯឃ្លាទីពីរ មានន័យជាអត្ថានុរូប ឬន័យត្រង់។ ឧទាហរណ៍៖ កុំពត់ស្រឡៅ កុំប្រដៅមនុស្សខូច ក្របីបាត់ទើបធ្វើរបង ជិតប្រឡងទើបខំរៀន ដំដែកទាន់នៅក្ដៅ ប្រដៅមនុស្សទាន់នៅក្មេង...។

+សុភាសិតមានន័យជាអត្ថានុរូប ឬន័យត្រង់សុទ្ធ៖ សុភាសិតនេះមានពីរឃ្លា ហើយឃ្លាទាំងពីរសុទ្ធតែមានន័យជាអត្ថានុរូប ឬន័យត្រង់ទាំងអស់។ ឧទាហរណ៍៖ ធ្វើស្រែនឹងទឹក ធ្វើសឹកនឹងបាយ កុំធ្វើស្រែប្រវាស់ កុំសង់ផ្ទះចូលគ្នា ជាដើម។

២. ចម្រៀងប្រជាប្រិយ

ចម្រៀងប្រជាប្រិយ ជាការសម្ដែងពីមនោសញ្ចេតនាខាងក្នុងរបស់ប្រជាកសិករ ដែលពួកគាត់និយមច្រៀងនៅតាមវាលស្រែចម្ការ បន្ទាប់ពីធ្វើការនឿយហត់ ឬក្នុងពិធីបុណ្យទានផ្សេងៗក្នុងទំនុកចម្រៀង

មានការរៀបរាប់អំពីសេចក្តីសប្បាយរីករាយ ទុក្ខសោក ការងារស្រែចម្ការ ទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី ជាប់ជំពាក់ជាមួយជាតិមាតុភូមិ។

- **ចម្រៀងប្រជាប្រិយ មានដូចជា៖**

+ចម្រៀងក្នុងពិធីមង្គលការ

-បទនគររាជ (ប្រើពេលកាត់ខាន់ស្លា)

-បទដាវឯក (ច្រៀងពេលផ្ទឹម)

-ចម្រៀងក្នុងពិធីចូលម្លប់របស់កូនស្រី

+ចម្រៀងស្តីពីពលកម្ម

-បទបេះស្លឹកមនមកចិញ្ចឹមដង្កូវនាង

-ចម្រៀងទាក់ទងនឹងការតម្បាញ

-ចម្រៀងនាងបុកស្រូវ

+ចម្រៀងស្តីពីសកម្មភាពប្រចាំថ្ងៃ

-ចម្រៀងរិះគន់បារាំង

-ចម្រៀងរិះគន់យកសាសនា

+ចម្រៀងវីណាគីតិ

+ចម្រៀងក្នុងពិធីមង្គលការ

-ចម្រៀងបង្ហាញពីមនោសញ្ចេតនា

-ចម្រៀងបង្ហាញពីទឹកចិត្តប្រជាជន

-ចម្រៀងបង្ហាញពីការខកបំណង

២.២. អត្ថរូបនិងអត្ថរសនៃអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ

- **អត្ថរូប ៖** មានសេចក្តីផ្តើមខ្លីៗ(មិនកំណត់ច្បាស់លាស់) ឧទាហរណ៍ មានរឿងតំណាលថា....កាលពីព្រេងនា យមាន...។ ដំណើររឿងខ្លីៗលើកឡើងពីជីវភាពរស់នៅប្រចាំថ្ងៃរបស់ប្រជារាស្ត្រ ប្រើពាក្យសាមញ្ញ គ្មានប្រើភាសាបាលី សំស្ក្រឹត ងាយស្រួលយល់និងប្រើពាក្យតាមតំបន់នីមួយៗ។
- **អត្ថរស៖**អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយមានតម្លៃពិសេសនៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីអតីតកាលរហូតដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះដូចជា៖

✓ បម្រើផលប្រយោជន៍ប្រជារាស្ត្រគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ

✓ ធ្វើឱ្យសង្គមស្ថិតស្ថេរ និងរីកចម្រើន

✓ បណ្តុះគំនិតឱ្យមនុស្សមានជំនឿលើខ្លួនឯង

✓ លើកឡើងពីគំនិត ពីជីវភាពរស់នៅជាក់ស្តែងដែលមាននៅក្នុងសង្គម។

ជារួមមក ដោយសារអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយផ្ដើមចេញពីពួកមហាជនគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ និងបម្រើសេចក្ដីសប្បាយរីករាយនៃមហាជន អប់រំមនុស្សគ្រប់ស្រទាប់គ្រប់វ័យបែបនេះហើយ ទើបអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយត្រូវតែមានអត្ថិភាពនិងមិនអាចខ្វះបាននៅក្នុងកម្មវិធីសិក្សាគ្រប់កម្រិតថ្នាក់។មិនតែប៉ុណ្ណោះ អក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ ក៏អាចថែរក្សាវប្បធម៌ និងអរិយធម៌ឱ្យបានគង់វង្សស្ថិតស្ថេរទៅអនាគត។

៣. អក្សរសិល្ប៍ទំនើប

អក្សរសិល្ប៍ទំនើប គឺជាអក្សរសិល្ប៍ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងអំពីសង្គមមនុស្ស បញ្ហាជីវភាពរស់នៅរបស់មនុស្សសុទ្ធសាធ ។

នៅប្រទេសកម្ពុជាយើងការសិក្សាអំពីអក្សរសិល្ប៍ទំនើប ទើបតែចាប់ផ្ដើមតាមលក្ខណៈទំនើបនៅក្រោយពេលដែលបារាំងចូលស្រុកខ្មែរ ហើយស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈទំនើបពេញលេញ បានប្រសូត្រចេញនូវពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ២០ តាមរយៈស្នាដៃរឿង“ សូផាត” (គ.ស ១៩៣៨) របស់លោក រីម គីន និងស្នាដៃរឿង “ ទឹកទន្លេសាប” (គ.ស ១៩៤១) របស់លោក គឹម ហាក់ ។

- **អក្សរសិល្ប៍ទំនើបចែកជា ៥ ប្រភេទ គឺ**
  - **សន្ទស្សន៍អក្សរសិល្ប៍**
  - **ប្រលោកអក្សរសិល្ប៍**
  - **ទិដ្ឋិអក្សរសិល្ប៍**
  - **នាកដអក្សរសិល្ប៍**
  - **ឧបទេសអក្សរសិល្ប៍**

ក.សន្ទស្សន៍អក្សរសិល្ប៍ គឺជាស្នាដៃសរសេរសម្រាប់ប្រាប់ បង្ហាញរៀបរាប់ដូចជា៖

• **ពណ៌នាកថា ៖** រៀបរាប់ពីមនុស្ស សត្វ វត្ថុ...។

• **វណ្ណនាកថា ៖** រៀបរាប់អំពីការធ្វើបុណ្យ ការធ្វើដំណើរអំពីខ្យល់ព្យុះ ភ្លើងឆេះផ្ទះ ... ។

• **និទានកថា ៖** រៀបរាប់អំពីអនុស្សាវរីយ៍ ការផ្សងព្រេង ការប្រយុទ្ធ ... ។

• **សារកថា ៖** ជាអត្ថបទមានលក្ខណៈជាសំបុត្រឆ្លើយឆ្លងក្នុងគ្រួសារ រវាងមិត្តភក្តិ ក្នុងបំណង លាតត្រដាងបញ្ហាអ្វីមួយ ។

ខ.ប្រលោមអក្សរសិល្ប៍ ជាស្នាដៃដែលតែងអំពីវិបត្តិ ទំនាស់ របស់មនុស្ស ដោយប្រើប្រាស់វិធីប្រលោមធ្វើអោយអណ្ដែតអណ្ដូងភ័យស្លុត ញាប់ញ័រ រំភើបខុសពីធម្មតា ដូចជា ៖

•**ព្រេងកថា ៖** អ្នកនិពន្ធប្រឌិតចងក្រងដោយយករឿងរ៉ាវផ្សេងៗដូចជា រឿងឈ្លោះប្រកែកគ្នា រឿងប្រចណ្ឌណែន....មកលើកជាសេចក្ដីតំណាលទូន្មានប្រាប់អនុជន ។

•**វីរកថា ៖** ជារឿងមួយបែបដែលបង្ហាញតួឯកជាវីរជនដែលមានចិត្តតស៊ូអង់អាចក្លាហាន។ ឧទាហរណ៍ រឿងរាមកេរ្តិ៍...។

• **នវកថា** ៖ គេច្រើនតែងរឿង ដែលមាននៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ថ្មីៗក្នុងជីវភាពសង្គមនាពេលបច្ចុប្បន្ន ។ឧទាហរណ៍ ៖ បញ្ហាកសាងជីវិត សាមគ្គីភាព ... ។

គ.នាដកអក្សរសិល្ប៍ គឺជាស្នាដៃដែលតែងសម្រាប់យកទៅលេងល្ខោនដូចជា៖

•**នាដ្យកថា**៖ជាអត្ថបទល្ខោនដែលលើកយករឿងវិបត្តិទំនាស់របស់មនុស្សក្នុងសង្គមមនុស្ស នាសម័យណាមួយ មកធ្វើជាប្រធានរឿង ។

•**ហាសកថា**៖ជាអត្ថបទរឿងល្ខោនដែលមានសកម្មភាព និងដំណើររីករាយសប្បាយដោយ កំប្លុកកំប្លែងធ្វើឱ្យសើច ។

•**ទារុណកថា** ៖ ជារឿងល្ខោន ដែលមានសកម្មភាពដំណើររឿងរីករ៉ កំសត់ធ្វើអោយអ្នកអាន អ្នកទស្សនាញាប់ញ័ររន្ធត់ចិត្ត អាណិតអាសូរតួអង្គខ្សោយ ដែលត្រូវតួអង្គខ្លាំងធ្វើបាប ។

ឃ.ឧបទេសអក្សរសិល្ប៍ ជាអត្ថបទបែបច្បាប់ទូន្មានសម្រាប់ អប់រំប្រដៅណែនាំដូចជា ៖

•**សុភាសិតកថា**៖ជាកម្រងពាក្យពេចន៍ចងក្រងឡើងសម្រាប់និយាយអប់រំ ក្រើនរំលឹក ចំពោះប្រជាជនដោយប្រើវិធីធ្វើឱ្យចេះពិចារណាត្រិះរិះគិត ... ។

ឧទាហរណ៍. " ចេះពីរៀន មានពីរក" ... ។

" លួចគេវាគ្រាន់ ម្ចាស់គេទាន់វាក្រែល"...។

• **ទូន្មានកថា** ៖ ជាច្បាប់អប់រំ ណែនាំប្រជាជនអោយដើរក្នុងផ្លូវល្អ ផ្លូវត្រូវ ។

ឧទាហរណ៍. ច្បាប់ក្រម ។

• **ល្បើកកថា** ៖ អ្នកនិពន្ធច្រើនយកតួអង្គសត្វ រុក្ខជាតិមកដើរតួតំណាងមនុស្ស ។

ឧទាហរណ៍. រ៉ៃ និងស្រមោច ,កូនចៀមនិងឆ្កែចចក...។

• **សុន្ទរកថា** ៖ ជាអត្ថបទសម្រាប់ថ្លែងក្នុងពិធីអ្វីមួយដូចជា ពិធីសម្ពោធ ពិធីបញ្ចប់ការងារ សន្និបាត ...។

ង.ទិដ្ឋិអក្សរសិល្ប៍ ជាស្នាដៃបែបអត្ថាធិប្បាយឬការបញ្ចេញមតិរបស់អ្នកនិពន្ធ អ្នកសិក្សារិះគន់អក្សរសិល្ប៍ដូចជា ៖

• **អត្ថាធិប្បាយកថា** ៖ គឺអត្ថាធិប្បាយអំពីពាក្យសុភាសិតនានា អំពីគំនិតផ្សេងៗរបស់អ្នកប្រាជ្ញ របស់អ្នកនិពន្ធ... ។

•**សិក្សាកថា** ៖ជាអត្ថបទដែលយើងលើកយកជីវប្រវត្តិស្នាដៃនានា និងគោលគំនិតរបស់ អ្នកនិពន្ធ កវីទស្សនវិទូ ក្នុងសម័យណាមួយមកសិក្សា ។

•**អក្សរសិល្ប៍កថា**៖ គឺជាអត្ថបទដកស្រង់ចេញអំពីរឿងដែលជាស្នាដៃរបស់អ្នកនិពន្ធនាសម័យណាមួយជួនកាលអក្សរសិល្ប៍កថាមានសភាពជាអត្ថបទតាក់តែងខ្លីល្មម អំពីបញ្ហា អ្វីមួយសម្រាប់ធ្វើជា អត្ថបទអំណាន ឬ ធ្វើជាអត្ថបទសរសេរតាមអានជាដើម ។

ចលនាអក្សរសិល្ប៍

ចលនាអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរបែងចែកជា៤គឺ

- ចលនាអក្សរសិល្ប៍ព្រាហ្មណ៍និយម
- ចលនាអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម
- ចលនាអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម
- ចលនាអក្សរសិល្ប៍បរទេសនិយម

អក្សរសិល្ប៍ព្រាហ្មណ៍និយម

អក្សរសិល្ប៍ព្រាហ្មណ៍និយម គឺជាអក្សរសិល្ប៍ដែលទទួលឥទ្ធិពលពីព្រាហ្មណ៍សាសនា។រឿងក្នុងគោលព្រាហ្មណ៍និយម គឺជារឿងមានលក្ខណៈអស្ចារ្យ អច្ឆរិយៈ ហួសពីសមត្ថភាពមនុស្សទៀតផង។

ក. គោលគំនិតរបស់អក្សរសិល្ប៍ព្រាហ្មណ៍និយម

-មហិទ្ធិឫទ្ធិ និងអំណាចរបស់តួអង្គខ្លាំងពូកែ ជាតួអង្គតំណាងឱ្យអាទិទេព

-មធ្យោបាយដើម្បីយកឈ្នះ គឺការធ្វើសង្គ្រាម

-តួអង្គឯកបុរស គឺជាកំពូលបុរសខ្លាំងពូកែលើសគេអស់ត្រៃភព

-តួអង្គអាក្រក់ តំណាងឱ្យសភាវៈអាក្រក់ ដូចពួកយក្ស អសុរៈ ...ជាអ្នកមានកំហុស ហើយត្រូវការផ្តន្ទាទោសពីសំណាក់សភាវៈល្អ ឬតួអង្គអវតាររបស់ព្រះវិស្ណុ នៅទីចុងបញ្ចប់សភាវៈអាក្រក់ត្រូវតែបរាជ័យជានិច្ច។

ខ. លក្ខណៈសម្គាល់អក្សរសិល្ប៍ព្រាហ្មណ៍និយម

+ការផ្តើមរឿង

-ការផ្តើមរឿងនៃស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ប្រភេទនេះគឺការបង្ហាញពីឈ្មោះរបស់អាទិទេពទាំងបី ដូចជាព្រះព្រហ្ម ព្រះវិស្ណុ ព្រះឥសូរ និងពិធីបូជាយញ្ញ ឬវិធីផ្សេងៗ។

+តួរឿង

-តួអង្គ៖ ជាអវតារនៃព្រះវិស្ណុមកយាងចាប់កំណើតជាមនុស្ស ជាបុរសអស្ចារ្យនិងជានារីអស្ចារ្យ ឯតួអង្គផ្សេងៗទៀតមាន ឥសី ទេវតា គ្រុឌ ស្វា យក្ស ជាដើម។

-ដំណើររឿង៖ ច្បាំងមិនចេះចប់មិនចេះហើយប្រកបដោយសិល្ប៍សាស្ត្រអស្ចារ្យ។ ដំណើររឿងមានភាពអច្ឆរិយៈដូចជា ជប ហោះហើរ ប្រោះ ថ្លែងសរ ជ្រែកដី ជាដើម។

-ទីកន្លែង៖ ព្រៃហេមពាន្ត ក្រុងឰយុធ្យា ស្ថានសួគ៌ ក្រុងបាតាល ស្ថានសិម្ពលី ពោលគឺឋានទាំងបី។

-ទំនាស់ឬបញ្ហាចោទ៖ កើតឡើងដោយសារវិបត្តិទំនាស់រវាងសភាវៈល្អនិងសភាវៈអាក្រក់ ច្បាំងទាស់ទែងគ្នា មានទាំងទារុណកម្មខាងផ្លូវកាយនិងផ្លូវចិត្ត។

-ដំណោះស្រាយ៖ ការប្រើសិល្ប៍មន្ត ឫទ្ធិអំណាច សងសឹកធ្វើចម្បាំងនឹងគ្នា ឬហៅថាយុទ្ធវិធី។

-ស្នេហា៖ អ្នកឈ្នះ ឬអ្នកខ្លាំងទទួលបានស្នេហា។

-ឧត្តមគតិរឿង៖ អប់រំមនុស្សឱ្យជឿលើអាទិទេព ហើយមានជំនឿថា ទុក្ខសោក ល្អអាក្រក់របស់ខ្លួនបានមកពីអាទិទេពជាអ្នកកំណត់។

+បញ្ចប់រឿង

-ការបញ្ចប់រឿងបែបព្រាហ្មណ៍និយម គឺតួអង្គតំណាងអាទិទេព ឬសភាវៈល្អ មានជ័យជម្នះលើសភាវៈអាក្រក់ ដូចជា យក្ស គ្រុឌ អសុរៈ ជាដើម។

គ. រឿងដែលស្ថិតនៅក្នុងចលនាអក្សរសិល្ប៍ព្រាហ្មណ៍និយម

-រឿងរាមកេរ្តិ៍

-រឿងមហាភារតៈ

-រឿងរាមាយណៈ

-រឿងកូរសមុទ្រទឹកដោះ

-រឿងវិស្ណុលោក ជាដើម។

ឃ. គោលសំខាន់នៃសាសនាព្រាហ្មណ៍

ព្រាហ្មណ៍សាសនា ហូរចូលប្រទេសកម្ពុជានិងរីកចម្រើនខ្លាំងនៅសតវត្សទី១នៃគ.ស។

- សាសនាព្រាហ្មណ៍ចែកជាបីសម័យកាលធំៗគឺ

-**សម័យវេទនិយម** (១៥០០ឆ្នាំដល់៥៥០មុនគ.ស)

-**សម័យព្រាហ្មណ៍និយម** (៥៥០ឆ្នាំមុនគ.សដល់សតវត្សទី១០នៃគ.ស)

-**សម័យហិណ្ឌូនិយម** (សតវត្សទី១០នៃគ.សរហូតមក)

១. សម័យវេទនិយម

វេទនិយម គឺជាលទ្ធិបុរាណនៅប្រទេសឥណ្ឌាដែលនិយមឱ្យតម្លៃទៅលើគម្ពីរវេទ។

- **គេចែកគម្ពីរវេទជា៤គឺ**

-ឫគ្វេទ ជាវេទសំខាន់ជាងគេសម្រាប់សូត្របួងសួងសរសើរដល់ទេវៈដូចជា ព្រះឥន្ទ្រ ព្រះរុទ្រៈ ព្រះវាយុ ព្រះអគ្គិ ព្រះអាទិត្យ ព្រះធរណី ព្រះចន្ទ ព្រះវរុណ ជាដើម។

-សាមវេទ គឺសម្រាប់សូត្រសរសើរទេវៈមាន ព្រះឥន្ទ្រ ព្រះយម ព្រះព្រហស្បត្តិ៍ និងទេវៈជាច្រើនទៀត។

-យជុរវេទ គឺប្រើសម្រាប់សូត្រក្នុងពិធីបូជាយញ្ញនិងសម្រាប់ពន្យល់ឱ្យចេះធ្វើពិធីបុណ្យសាសនា។

-អថរវេទ គឺជាវេទស្តីពីមន្តអាគមគាថា សែកឱ្យអាយុវែង ជាជំងឺ មានទ្រព្យសម្បត្តិ ស្រីស្រឡាញ់ បន្ទន់ចិត្ត បណ្តេញខ្មោច បណ្តេញឧបទ្រពចង្រៃ អំពើអាបធ្មប់ ជាដើម។អត្ថបទវេទចែកចេញជា៤ផ្នែកគឺ៖

-សំហិតា: អត្ថបទនិយាយពីការបួងសួង ការបូជា និងការសរសើរទេវៈដែលប្រោសសត្វលោក។

-ព្រាហ្មណ៍: អត្ថបទពន្យល់ឱ្យចេះបូជា សូត្រសរសើរ ធ្វើរីតី ធ្វើពិធីបូជាយញ្ញ ប្រើមន្ត។ ក្រៅពីនេះព្រាហ្មណ៍និយាយពី ព្រហ្ម័ន ព្រះព្រហ្ម ព្រាហ្មណ៍ សំសារ(ការកើតស្លាប់)។

-អារណ្យក: អត្ថបទពន្យល់ពីការរស់នៅក្នុងព្រៃដូចជា ការប្រព្រឹត្តរបស់អ្នកបួសនៅក្នុងព្រៃ ការប្រព្រឹត្តតឹងរ៉ឹងរបស់តាបស ឬឥសី ការស៊ឹងស្មាធិ៍អប់រំចិត្តឱ្យល្អ ជាដើម។

-គម្ពីរឧបនិស័ទ: គឺស្ថិតនៅក្នុងសម័យវេទដែលបានលើកឡើងវិញនូវគម្ពីរទាំងបីខាងលើនិងបទបញ្ញាផ្សេងៗដល់ពួកព្រាហ្មណ៍ដទៃទៀត។ គម្ពីរនេះអធិប្បាយពីការកើត-ស្លាប់របស់មនុស្ស។ ឧបនិស័ទ អត្ថបទនិយាយពីទស្សនៈវិជ្ជា គឺពន្យល់ពីលោក ចិត្ត អាត្ម័ន ព្រហ្ម័ន សំសារ សុខ ទុក្ខ តបៈ យោគៈ ជាដើម។

❖ **គេចែកវណ្ណៈជា៤ប្រភេទគឺ**

-វណ្ណៈព្រាហ្មណ៍៖ កើតចេញពីព្រះឱស្ឋព្រះព្រហ្ម ជាអ្នកបួសនិងបង្រៀនវេទ ប្រើសម្លៀកបំពាក់ពណ៌ស។

-វណ្ណៈក្សត្រ៖ កើតចេញពីកំភួនដៃព្រះព្រហ្ម ជាអ្នកចម្បាំងគ្រប់គ្រងនគរ ប្រើសម្លៀកបំពាក់ក្រហម។

-វណ្ណៈវៃស្ស៖ កើតចេញពីភ្លៅព្រះព្រហ្ម ជាអ្នកធ្វើការរកស៊ីទូទៅ ប្រើសម្លៀកបំពាក់ពណ៌លឿង។

-វណ្ណៈសូទ្រ៖ កើតចេញពីជើងព្រះព្រហ្ម ជាអ្នកបម្រើគេ ប្រើសម្លៀកបំពាក់ពណ៌ខ្មៅ។

២. សម័យព្រាហ្មណ៍និយម

ព្រាហ្មណ៍និយម គឺជាលទ្ធិបន្តពីវេទនិយម ពួកព្រាហ្មណ៍បានកែច្នៃទស្សនៈទ្រឹស្តីឱ្យកាន់តែល្អឡើងស្របតាមសម័យនិងតាមចំណង់ចំណូលចិត្តមនុស្ស ហើយបានរៀបចំចងក្រងទស្សនៈទ្រឹស្តីទាំងនោះឱ្យមានក្បួនខ្នាតត្រឹមត្រូវដើម្បីប្រកួតប្រជែងនឹង«ពុទ្ធនិយម»។ គម្ពីរថ្មីនោះមានឈ្មោះថា**ច្បាប់មនុ** កើតចន្លោះឆ្នាំ២០០ឆ្នាំមុនគ.សនិង២០០ឆ្នាំក្រោយគ.សជាអំណោយរបស់អាទិទេព។តាមលទ្ធិព្រាហ្មណ៍និយមគេបែងចែកពិភពលោកជាបីផ្នែកគឺ ឋានទេវតា ឋានមនុស្ស និងឋានបាតាល។ ចំណែកមនុស្សលោកគេចែកចេញជាពីរប្រភេទគឺ មនុស្សអស្ចារ្យនិងមនុស្សធម្មតា។ មួយវិញទៀតព្រាហ្មណ៍សាសនាគេគោរពលើអាទិទេពទាំងបីគឺ ព្រះព្រហ្ម ជាអ្នកបង្កើតលោក ព្រះវិស្ណុ ជាអ្នកគ្រប់គ្រងថែរក្សាលោក បែងភាគជាអវតារដើម្បីជួយមនុស្ស និងព្រះសិវៈឬឥសូរ ជាអ្នកបំផ្លាញលោក។

❖ បើតាមសាសនាព្រាហ្មណ៍អវតារព្រះវិស្ណុមាន១០គឺ៖

-មត្ស្យ: ជាត្រី

-កូម៌: ជាអណ្តើក

-វរាហ: ជាជ្រូកព្រៃ

-នរសិង្ហ: ជាមនុស្សសិង្ហ

-វាមន: ជាមនុស្សតឿ

-បរសុរាម: ជាព្រះរាមកាន់ពូថៅ

-ព្រះរាម ជាមនុស្សទេវៈ

-ក្រឹស្ណ: ជាមនុស្សខ្មៅ

-ពុទ្ធ: ជាព្រះពុទ្ធ

-កល្កិន: ជាមនុស្សសេះ។

- ក្នុងសម័យព្រាហ្មណ៍ មានពហូសូត្រវិជ្ជាដូចជា៖

-វេយ្យាករណ៍: ចងក្រងជាភាសាសំស្ក្រឹត បាលី ក្បួនសំខាន់កើតនៅក្នុងសតវត្សទី៤មុនគ.ស។

-វចនានុក្រមវិទ្យា: វចនានុក្រមដែលមានអាយុច្រើនជាងគេ កើតនៅក្នុងរវាងសតវត្សទី៤និងទី៦នៃគ.ស។

-កាព្យវិទ្យា:សំខាន់កើតតាំងពីសតវត្សទី១០មុនគ.ស(រៀបរាប់ពីចំណាប់ចួន ចំនួនព្យាង្គ ចំនួនឃ្លា...)។

-នាដ្យវិទ្យា: គឺជាវិជ្ជាសិក្សាសិល្បៈល្ខោន។

-អត្ថវិទ្យា: ជាវិជ្ជាសិក្សាពីប្រយោជន៍ តម្លៃ ឬគោលដៅដែលជាអាយុជីវិតនៃប្រទេសជាតិដូចជានយោបាយ សេដ្ឋកិច្ច ការគ្រប់គ្រង សង្គមកិច្ច ការសិក្សាអប់រំជាដើម។ អត្ថបទនេះកើតឡើងប្រហែលសតវត្សទី៦មុនគ.ស។

-កាមវិទ្យា: ជាវិជ្ជាពន្យល់ពីស្នេហា។ គេជួបប្រទះវិជ្ជានេះនៅមុនសតវត្សទី៧ អត្ថបទនេះទាក់ទងនឹងពហូសូត្រវិជ្ជា គឺមហាភារតៈ បុរាណៈ តន្ត្រៈ រាមាយណៈ ធម្មសាស្ត្រៈ។

៣. ហិណ្ឌូនិយម

ហិណ្ឌូនិយមគឺបានបន្តពីសម័យព្រាហ្មណ៍និយម គឺឱ្យតម្លៃលើស្រុតិឬគម្ពីរវេទទាំង៤ អត្ថបទផ្សេងៗរបស់ពួកព្រាហ្មណ៍ ពហូសូត្រ កម្រងទស្សនៈទាំង៦ វណ្ណៈទាំង៤ ការបែងចែកជីវិតអាស្រមទាំង៤ នៅអនុវត្តតែគេប្រើពាក្យ កាមៈ អថ៌ៈ ធម៌ៈ មោក្សៈជំនួសវិញ និងឱ្យតម្លៃលើទស្សនៈឯកទេវនិយមផង ពហុវេទនិយមដូចសម័យមុនដែរ។

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម ជាអក្សរសិល្ប៍ទាំងឡាយណាដែលបានទទួលឥទ្ធិពលពីព្រះពុទ្ធសាសនា។

១. ប្រភេទអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម

+អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមចែកជាបីប្រភេទគឺ៖

-អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធ

-អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយ

-អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយហួសហេតុ។

- **អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធ** ជាអត្ថបទអក្សរសិល្ប៍ទាំងឡាយណាដែលមាននៅក្នុងទសជាតក ដែលជាគម្ពីរដ៏សំខាន់នៅក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ឬជារឿងរបស់ព្រះពោធិសត្វនិងការកសាងបារមីដើម្បីត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ។

+រឿងទាំងដប់មានដូចជា៖

-តេមិយជាតក៖ បំពេញនេក្ខកម្មបារមី គឺការសាងផ្នួស

-មហាជនកជាតក៖ បំពេញវិរិយបារមី គឺការព្យាយាម

-សុវណ្ណសាមជាតក៖ បំពេញមេត្តាបារមី គឺការប្រណី

-នេមិរាជជាតក៖បំពេញអធិដ្ឋានបារមីគឺការតាំងចិត្តដ៏ប្រសើរ

-មហោសថជាតក៖ បំពេញបញ្ញាបារមី គឺការដឹងសេចក្ដីពិត

-ភូរិទត្តជាតក៖ បំពេញសីលបារមី គឺការវៀរចាកអំពើអាក្រក់

-ចន្ទកុមារជាតក៖ បំពេញខន្តីបារមី គឺការអត់ធន់

-នារទព្រហ្មជាតក៖ បំពេញឧបេក្ខាបារមី គឺតាំងចិត្តជាកណ្ដាល

-វិធុរជាតក៖ បំពេញសច្ចបារមី គឺការប្រកាន់សេចក្ដីពិត

-វេស្សន្តរជាតក៖ បំពេញទានបារមី គឺការឱ្យទាន។

រឿងបែបពុទ្ធនិយមសុទ្ធ ឬពិត គឺអ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញពីគម្ពីរទសជាតក គឺជាប្រវត្តិរបស់ព្រះសក្យមុនីគោតមបរមសម្ពុ

ទ្ធក្នុង១០ជាតិ ហើយចែកក្នុងរឿងទាំង១០។ រឿងនេះបានផ្ដល់នូវដំបូន្មាននិងភាសិតសំខាន់ៗប្រកបដោយឧត្តមគតិ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធ ក៏ជាអក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈទេវនិយម មានអន្តរាគមន៍ពីព្រះឥន្ទ តែមិនឆ្លុះបញ្ចាំងពីតថភាពក្នុងសង្គមឡើយ។ ឧទាហរណ៍ រឿងមហាវេស្សន្តរជាតក គឺជា រឿងដែលបានបង្ហាញពីព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ តាមរយៈការបំពេញទានបរិច្ចាគទាំងប្រាំយ៉ាងរបស់តួអង្គព្រះពោធិសត្វ ព្រះនាមព្រះវេស្សន្តរ ដែលមាន៖

- ធនបរិច្ចាគ គឺលះបង់ទ្រព្យសម្បត្តិ
- អង្គបរិច្ចាគ គឺលះបង់សរីរាង្គកាយណាមួយ
- ជីវិតបរិច្ចាគ គឺលះបង់អាយុជីវិត
- បុត្តបរិច្ចាគ គឺលះបង់កូន
- ភរិយាបរិច្ចាគ គឺលះបង់ប្រពន្ធ។

ចំពោះសង្គមមនុស្សជាក់ស្តែងមិនមានទេ ពោលគឺមានតែព្រះទើបមានចិត្តដូច្នេះ។

- **អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយ** សំដៅលើអត្ថបទអក្សរសិល្ប៍ទាំងឡាយដែលមាននៅក្នុងគម្ពីរបញ្ញាសជាតក គឺរឿងទាំង៥០ជាតិរបស់ព្រះពោធិសត្វ។អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយ បានបរិយាយទាក់ទងនឹងទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធសាសនាតិចតួច ហើយពុំស្ថិតនៅក្នុងគម្ពីរពុទ្ធវចនៈទេ ឬគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក។

+រឿងបញ្ញាសជាតក មាន៥០គឺៈ

១. រឿងសមុទ្រឃោសៈ	២រឿងសធនកុមារ
៣. រឿងសុធនុ	៤. រឿងរតនប្បជោត
៥. រឿងសិរីវិបុលកិត្តិ	៦. រឿងវិបុលរាជ
៧. រឿងសរីចូឌាមណី	៨. រឿងចន្ទរាជ
៩. រឿងសព្វមិត្ត	១០. រឿងសិរីជរសេដ្ឋី
១១រឿងសព្វសិទ្ធិ	១២. រឿងទុលកបណ្ឌិត
១៣. រឿងអាទិត្តរាជ	១៤. រឿងទុកមានិក
១៥. រឿងមហាសុរសេន	១៦. រឿងសុវណ្ណកុមារ
១៧. រឿងធនករាជ	១៨. រឿងវិរិយបណ្ឌិត
១៩. រឿងធម្មសោណ្ឌក	២០.រឿងសុទស្សនមហារាជ
២១. រឿងវត្តង្គុលីរាជ	២២.រឿងបោរាណកបិបុរនរិន
២៣. រឿងធម្មិកបណ្ឌិត	២៤. រឿងមហាបុរិស
២៥. រឿងធម្មរាជ	២៦. រឿងនរជីវ
២៧. រឿងស្សរូប	២៨.រឿងមហាបទុមកុមារ
២៩. រឿងភណ្ឌាគារកុមារ	៣០. រឿងពហុលគាវី
៣១. រឿងសេតបណ្ឌិត	៣២. រឿងបុបរាជ
៣៣. រឿងពារាណសិរាជ	៣៤.រឿងព្រហ្មឃោសរាជ
៣៥. រឿងទេវទុក្ខកុមារ	៣៦. រឿងសលភ

៣៧. រឿងសិទ្ធិសារកុមារ	៣៨. រឿងនរជីវ
៣៩. រឿងអតិទេវរាជ	៤០. រឿងសិម្ពនាទ
៤១. រឿងសុវណ្ណសង្ខរាជកុមារ	៤២. រឿងសុរព្ព
៤៣. រឿងទេវន្ទ	៤៤. រឿងសុវណ្ណកច្ឆប
៤៥. រឿងសុបិនកុមារ	៤៦. រឿងសុវណ្ណវង្ស
៤៧. រឿងសិទ្ធិសារ	៤៨. រឿងសិរីសរាជកុមារ
៤៩. រឿងចន្ទឃាត	៥០. រឿងសទ្ធាតិស្សចក្កវត្តិ

- **អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយហួសហេតុ** សំដៅដល់អត្ថបទអក្សរសិល្ប៍មួយប្រភេទដែលពុំមាននៅក្នុងគម្ពីរទសជាតកឬបញ្ញាសជាតក នោះទេ។

+អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយហួសហេតុ មានដូចជា៖

-រឿងកាកី

-រឿងចៅស្រទបចេក

-រឿងក្រុងសុភមិត្រ

-រឿងចម្ប៉ាថោង

-រឿងទិព្វសង្វារ

-រឿងហង្សយន្ត

-រឿងមរណមាតា

-រឿងជិនវង្ស

-រឿងរតនាវង្ស

-រឿងសុវណ្ណវង្ស

-រឿងទេវន្ទ

-រឿងស័ង្ខសិល្ប៍ជ័យ

-រឿងភោគកុលកុមារ..........។

២. លក្ខណៈសម្គាល់អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម

- **លក្ខណៈសម្គាល់របស់អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមគឺ៖**

+ផ្ដើមរឿង

-ការធ្វើបទនមស្ការរំលឹកគុណព្រះរតនត្រ័យ គឺព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ។

-និទានទាក់ទងកាលព្រះពុទ្ធគង់នៅវត្តណាមួយ ហើយទ្រង់បានសម្ដែងរឿងកាលពីអតីតជាតិរបស់ព្រះអង្គ។

+តួរឿង

-តួអង្គ៖ តួអង្គឯកប្រុស គឺជាព្រះពោធិសត្វ រីឯតួអង្គឯកស្រី គឺជាកន្សែសារពេជ្រដែលជាគូនឹងព្រះពោធិសត្វ ចំណែកតួអង្គបន្ទាប់ បន្សំ មានមនុស្ស សត្វ យក្ស ទេវតា...។

-ដំណើររឿង៖ គឺយកទស្សនៈកម្មផល ឬកម្មពៀរ មកបង្ហាញ ដោយមានលក្ខណៈឆ្លងជាតិកំណើត ពោលគឺអំពើពីអតីតជាតិហុចផលសម្រាប់បច្ចុប្បន្នជាតិ ឯអំពើនៃបច្ចុប្បន្នជាតិហុចផល ឱ្យមនុស្សទៅអនាគតជាតិ។

-ទីកន្លែង៖ នគរពារាណសី ក្រុងសាវត្ថី នគរមិថិលា តក្កសិលា ព្រៃហេមពាន្ត ឋានសួគ៌ ឋានមនុស្ស ឋាននរក ជាដើម។

-ស្នេហា៖ ស្នេហារវាងព្រះពោធិសត្វនិងកន្សែសារពេជ្រជាស្នេហាបរិសុទ្ធ។

-ចំណោទបញ្ហាឬទំនាស់៖ ទំនាស់រវាងព្រះពោធិសត្វ និងរាជសម្បត្តិ មាតាបិតា មហេសី បុត្រ ញាតិប្រជានុរាស្ត្រ ...។

-ដំណោះស្រាយ៖ ដោះស្រាយបញ្ហាដោយសន្តិវិធី ធម៌អហិង្សា។

-គំនិតអប់រំឬឧត្តមគតិរឿង៖

-អប់រំមនុស្សឱ្យជឿលើកម្មផល ធ្វើល្អបានល្អ ធ្វើអាក្រក់បានអាក្រក់

-អប់រំមនុស្សឱ្យរក្សាសីល

-អប់រំមនុស្សឱ្យជឿជាក់លើខ្លួនឯង

-អប់រំមនុស្សឱ្យព្យាយាមតស៊ូ គ្មានចិត្តលោភលន់

-អប់រំមនុស្សឱ្យដោះស្រាយបញ្ហាដោយសន្តិវិធី

-អប់រំមនុស្សឱ្យស្រឡាញ់សន្តិភាព

-អប់រំមនុស្សឱ្យយកបញ្ញាមកធ្វើជាដំណោះស្រាយបញ្ហា...។

+បញ្ចប់រឿង៖មានការសជាតិតួអង្គឯកបានសម្រេចជោគ ជ័យតាមបំណងរបស់ខ្លួន និងបានជួបជុំគ្រួសារវិញក្រោយពីព្រាត់ប្រាសគ្នា។

៣. អត្ថន័យនៃអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម

អត្ថន័យដ៏សំខាន់នៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម គឺបង្ហាញពីជំនឿ និងជីវិតរបស់ព្រះពោធិសត្វ។ ចំពោះអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយ រឿងនិងទំនាស់ឆ្លុះបញ្ចាំងពីរឿងនិទានក្នុងគម្ពីរបញ្ញាសជាតក ដែលមានលក្ខណៈមនុស្ស លក្ខណៈសង្គម និងលក្ខណៈប្រជាជន ជាងអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធ ដែលមានលក្ខណៈទេវៈ។ការដោះស្រាយបញ្ហាក្នុងអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លាយ តួអង្គគឺពឹងផ្អែកលើសមត្ថភាពផ្ទាល់ខ្លួន តែនៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធ គេឃើញមានអន្តរាគមន៍ ពីទេវៈ ដូចជាព្រះឥន្ទជាដើម។

៤. ទស្សនៈសំខាន់នៃពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធសាសនាគឺជាសាសនាមនុស្សនិយម រូបមន្តដំបូងបំផុតរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនា គឺចតុរារិយសច្ចៈ ឬ អរិយសច្ចៈទាំង៤។ ពុទ្ធសាសនាមានគោលដៅស្វែងយល់រកហេតុផលនៃសេចក្តីសុខ និងសេចក្តីទុក្ខ។ អរិយសច្ចៈបួនយ៉ាងគឺ

- **ទុក្ខសច្ចៈ** គឺអ្វីគ្រប់យ៉ាងគឺជាទុក្ខ។
- **សមុទយសច្ចៈ** គឺហេតុនាំឱ្យកើតទុក្ខ(អវិជ្ជានិងតណ្ហា)
- **និរោធសច្ចៈ** គឺការរំលត់ទុក្ខ(បំបាត់អវិជ្ជានិងតណ្ហា)
- **មគ្គសច្ចៈ** គឺផ្លូវរំលត់ទុក្ខ(មានអង្គ៨ឬមគ្គ៨គឺ
    - ✓ **សម្មាទិដ្ឋិ** (ការយល់ឃើញត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាសង្កប្ប** (ការត្រិះរិះត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាវាចា** (វាចាត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាកម្មន្ត** (ការងារត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាអាជីវ** (ការចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាវាយាម** (ការព្យាយាមត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាសតិ** (ការរលឹកត្រូវ)
    - ✓ **សម្មាសម្មាធិ** (ការតម្កល់ចិត្តត្រូវ)។

៥. អត្ថរសនៃអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម

តម្លៃនៃអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម ស្តែងចេញនូវទស្សនៈរបស់ព្រះពុទ្ធគឺធ្វើល្អ បានល្អ ធ្វើអាក្រក់ បាន អាក្រក់ និងអប់រំសីលធម៌ព្រះពុទ្ធសាសនា។អត្ថរសនៃអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមអាចចែកចេញជា៖

- **បច្ចេករស៖** ប្រើប្រាស់ពាក្យកាព្យនិងរៀបចំដំណើររឿងឱ្យមានភាពអណ្តែតអណ្តូងឱ្យអ្នកអាន រំភើបចង់តាមដានដំណើររឿង។
- **វិសេសរស៖** បានបង្ហាញពីតម្លៃល្អ តម្លៃអាក្រក់ វីរភាពរបស់តួអង្គ សកម្មភាពអស្ចារ្យ សកម្មភាព តស៊ូរបស់តួអង្គ សោកនាដកម្មនិងសកម្មភាពរស់រវើកនិងកំប្លែងដើម្បីឱ្យអ្នកអានរីករាយ។
- **សព្វរស៖** ឆ្លុះបញ្ចាំងពីតថភាពសង្គមក្នុងសង្គម និងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ លក្ខណៈអច្ឆរិយ និង កុសលរសដែលជាតម្លៃនៃការទូន្មានប្រៀនប្រដៅ។

អក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម

- **អក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម** គឺជាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដែលបានបង្ហាញពីផ្នត់គំនិត ជំនឿ ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ មុខរបរ បញ្ហាសង្គម និងជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជនខ្មែរក្នុងសម័យកាលនីមួយៗ។

១. អត្ថន័យនៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម

គោលបំណងសំខាន់បំផុតនៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម បានបង្ហាញពីជីវភាពជាក់ស្ដែងរបស់មនុស្សក្នុងសង្គមស្របទៅតាមវប្បធម៌អរិយធម៌។មួយវិញទៀតស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម ទាក់ទងទៅនឹងសង្គមបរិយាកាសខ្មែរគឺទំនៀមទម្លាប់ ប្រពៃណី ប្រវត្តិសាស្ត្រ ភូមិសាស្ត្រខ្មែរជាដើម។ដំណើររឿងកើតឡើងនៅក្នុងភូមិស្រុក ឬទីកន្លែងណាមួយដោយមានទំនាក់ទំនងទៅនឹងការប្រកបអាជីវកម្មរបស់ខ្មែរដែលជារឿងតថៈ។ចំពោះបញ្ហាទំនាស់គឺកើតឡើងនៅក្នុងជីវភាពរបស់ប្រជាជនគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ ដែលតែងតែកើតមានក្នុងសង្គមដូចជា ទំនាស់រវាងខ្លួនឯង ឬទំនាស់ជាមួយអ្នកដទៃ ទំនាស់រវាងខ្លួនឯងនិងគ្រួសារ ទំនាស់រវាងអ្នកដទៃនិងគ្រួសារខ្លួន ទំនាស់រវាងខ្លួនឯងនិងសង្គមជាដើម។

ការដោះស្រាយបញ្ហានៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយមគឺតួអង្គពឹងផ្អែកលើសមត្ថភាពផ្ទាល់ខ្លួន ជម្នះផ្លូវកាយ ផ្លូវចិត្តដើម្បីផ្ចាញ់ឧបសគ្គក្នុងសង្គមឬធម្មជាតិ។

២. អត្ថរូបនៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម

អក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម ច្រើនតែសរសេរជាអត្ថបទរឿងប្រលោមលោក ជាពាក្យកាព្យ ពាក្យរាយក្ដីក៏ជារឿងកម្សាន្តឬអានកម្សាន្តកែអផ្សុក តែបង្កប់គតិអប់រំទូន្មានទៅរកផ្លូវរីកចម្រើន។ភាសាក្នុងរឿងច្រើនយកពាក្យអ្នកស្រុកជាន់កណ្ដាល ជាន់ខ្ពស់ ឬប្រជាជនសាមញ្ញ ដោយពុំសូវយកភាសាបាលីសំស្ក្រឹតដែលពិបាកអានមកប្រើឡើយ។

៣. លក្ខណៈសម្គាល់នៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម

ក. ផ្ដើមរឿង

-ការផ្ដើមរឿងក្នុងស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍បែបខេមរនិយមគឺមិនកំណត់ ឬពុំមានឯកភាពគ្នារវាងអ្នកនិពន្ធនោះទេ ផ្ទុយពីចលនាអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធិនិយម និងព្រាហ្មណ៍និយម ដែលមានក្បួនខ្នាតច្បាស់លាស់។

ខ. ដំណើររឿង

-អ្នកនិពន្ធលើកដំណើររឿងទាក់ទងនឹងជីវភាពរស់នៅ ទំនៀមទម្លាប់ ប្រពៃណី សាសនា របស់ប្រជាជនខ្មែរ។មួយវិញទៀត អ្នកនិពន្ធច្រើនតែនិទានខ្លួនឯង គឺការនិទានតាមបែបបុរសទី៣។

-**តួអង្គ** ៖ តួអង្គមានចរិតលក្ខណៈដូចមនុស្សធម្មតាទូទៅនៅក្នុងសង្គមជាក់ស្ដែងដែលមានសកម្មភាពដូចជា ចេះស្រឡាញ់ ចេះស្អប់ ចេះខឹង យំ សើច រីករាយ ប្រច័ណ្ឌជាដើម។

-**ទីកន្លែង៖** អ្នកនិពន្ធនិយាយអំពីស្រុកភូមិ ឬទីតាំងភូមិសាស្ត្រនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ ឧទាហរណ៍ដូចជា រឿងព្រះអាទិត្យថ្មីរះលើផែនដីចាស់ អ្នកនិពន្ធបានលើកយកទីកន្លែងដូចជា បាត់ដំបង ភ្នំពេញ ជាដើម។

-**បញ្ហាចោទឬទំនាស់៖** បញ្ហាទំនាស់គឺកើតឡើងដូចនៅក្នុងសង្គមខ្មែរជាក់ស្តែង ដូចករណី ទំនាស់ស្នេហា ទំនាស់គ្រួសារ ទំនាស់វណ្ណៈ ទំនាស់ដណ្តើមទ្រព្យសម្បត្តិ ...។

-**ដំណោះស្រាយ៖** គឺការដោះស្រាយបញ្ហាឬទំនាស់ ជម្លោះដោយពឹងផ្អែកលើសមត្ថភាពខ្លួនឯង និងស្របតាមស្ថានភាពសង្គម គ្មានការជួយអន្តរាគមន៍ពីអាទិទេពអ្វីឡើយ។

-**បញ្ហាស្នេហា៖** គឺជាស្នេហារបស់មនុស្សពិតៗជាក់ស្តែងដែលកើតឡើងពីចិត្ត អារម្មណ៍របស់តួអង្គឯកប្រុសនិងស្រី ដែលតំណាងឱ្យមនុស្សគ្រប់ប្រភេទក្នុងសង្គម ហើយវាជាស្នេហាគ្មានព្រំដែន។ ចំពោះស្នេហាគឺមានជួបគ្នា (រឿងកុលាបប៉ៃលិន តួអង្គបានរស់នៅជួបជុំគ្នា) ឬព្រាត់គ្នា (រឿងទុំទាវ រឿងផ្កាស្រពោន តួអង្គព្រាត់គ្នា) អាស្រ័យទៅលើកត្តាសង្គម និងកត្តាជីវភាពជាដើម។

គ. បញ្ចប់រឿង

-ការបញ្ចប់រឿងគឺមានភាពខុសៗគ្នាទៅតាមសិល្បវិធីរបស់អ្នកនិពន្ធ ឬគ្មានការឯកភាពគ្នាឡើយ។

៤. អត្ថរសនៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម

តម្លៃរបស់ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម ស្តែងចេញពីការឆ្លុះបញ្ចាំងនូវតថភាពជាក់ស្តែង ការអប់រំសីលធម៌និងស្មារតីជាតិនិយមពិតៗ តាមរយៈភាពប៉ិនប្រសប់របស់អ្នកនិពន្ធ។

៥. រឿងដែលស្ថិតនៅក្នុងចលនាអក្សរសិល្ប៍ខេមរនិយម

- រឿងផ្កាស្រពោន
- រឿងសូផាត
- រឿងគូលីកំណែន
- រឿងកុលាបប៉ៃលិន
- រឿងមាលាដួងចិត្ត
- រឿងទុំទាវ
- រឿងគ្រូបង្រៀនស្រុកស្រែ
- រឿងតេជោយ៉តជាដើម។

អក្សរសិល្ប៍បរទេសនិយម

១. និយមន័យ

អក្សរសិល្ប៍បរទេសនិយម គឺជាអត្ថបទអក្សរសិល្ប៍ដែលបានលើកយកទំនៀមទម្លាប់របស់បរទេសមកបង្ហាញដែលផ្ទុយពីផ្នត់គំនិត និងទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរ។

២. អត្ថន័យនៃអក្សរសិល្ប៍បរទេសនិយម

គោលនិយមនេះសំដៅដល់គោលគំនិតផ្សេងៗដែលពុំស្របតាមលទ្ធិព្រាហ្មណ៍សាសនា ពុទ្ធសាសនា ឬជាទំនៀមទម្លាប់សុទ្ធសាធរបស់ខ្មែរ ដែលធ្លាប់មានមកនោះទេ។

ប្រទេសយើងទើបតែមានគោលនិយមនេះកើតឡើងក្នុងពេលដែលស្រុកទេសត្រូវធ្លាក់ខ្លួនគ្រាំគ្រា ហើយបរទេសនាំយកគោលគំនិតពីស្រុកគេមកផ្សព្វផ្សាយក្នុងប្រទេសយើង។

សព្វថ្ងៃនេះគេឃើញនៅសល់គោលនិយមនេះជាច្រើនដូចជា ផ្នែកសុជីវធម៌ សម្លៀកបំពាក់ សិល្បៈ ការរាំរែក..។

៣. លក្ខណៈសម្គាល់អក្សរសិល្ប៍បរទេសនិយម

ក. ផ្តើមរឿង

-ការរៀបរាប់បែបសេរី ដោយពុំមានលក្ខណៈឯកភាពគ្នាដូចរឿងព្រាហ្មណ៍និយមនិងពុទ្ធនិយមឡើង។

ខ. តួរឿង

-ប្រភព៖ មានប្រភពមកពីបស្ចឹមប្រទេស។

-លំហូរចូល៖ ចូលបដិសន្ធិក្នុងប្រវត្តិអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរចាប់ពីសម័យអាណានិគមបារាំងរហូតមក។

-អ្នកនិពន្ធ៖ ជាជនជាតិខ្មែរ ជាសិស្ស ជានិស្សិត ជាបញ្ញវន្ត ដែលបានទៅសិក្សារៀនសូត្រនៅបរទេស ពិសេសនៅអឺរ៉ុបនិងអ្នកនិពន្ធមួយចំនួនទៀតដែលបានសិក្សារៀនសូត្រនៅសាលាទំនើបក្នុងស្រុក។

-តួអង្គ៖ ជាមនុស្សខ្មែរ មានឈ្មោះខ្មែរ និងមានលាយឡំឈ្មោះបែបបរទេស ឬបរទេសខ្លះៗ។ និយមស្លៀកពាក់បែបអឺរ៉ុប ស៊ីវិល័យ ឆើតឆាយ...។ អាកប្បកិរិយាចាប់ដៃ ឱបថើប ជាដើម។

-ភាសា៖ រចនាបថនិពន្ធជាភាសាខ្មែរ ប៉ុន្តែលាយឡំ ឬបង្ហាញច្រើនគួរកត់សម្គាល់ផងដែរនូវពាក្យបរទេសថ្មីៗដែលមកពីបស្ចឹមប្រទេស។ឧទាហរណ៍ វីឡា កាត ដេម៉ុងត្រេ...។

-ទីកន្លែង៖ ដំណើររឿងបានប្រព្រឹត្តទៅក្នុងស្រុក ភូមិប្រទេសខ្មែរ ឬប្រព្រឹត្តទៅនៅតាម បា ក្លឹប ជាដើម។

-បញ្ហាទំនាស់៖ កើតឡើងរវាងមនុស្ស សង្គម លើបញ្ហាមិនចុះសម្រុងគ្នាដូចជាបញ្ហាវណ្ណៈ របៀបរបបរស់នៅជាដើម។

-បញ្ហាស្នេហា៖ ជាស្នេហារបស់មនុស្សខ្មែរ ប៉ុន្តែនិយមតាមបែបទអឺរ៉ុប។

-ដំណោះស្រាយ៖ ពឹងផ្អែកលើសមត្ថភាពខ្លួនឯង និងផ្សារភ្ជាប់ជាមួយការអនុវត្តច្បាប់រដ្ឋជាដើម។

-ឧត្តមគតិរឿង៖ បណ្តុះគំនិតមនុស្សឱ្យចេះពិចារណាលើលក្ខណៈទំនើបនិយមរបស់បរទេស។

គ. បញ្ចប់រឿង

-តួអង្គអាចរស់នៅជួបជុំគ្នា ឬសម្រេចជោគជ័យក្នុងជីវិត។

-តួអង្គអាចស្លាប់ បែកបាក់គ្នា ឬបរាជ័យក្នុងដំណើរជីវិត ដោយអនុលោមតាមដំណើររឿង និងសិល្បវិធីរបស់អ្នកនិពន្ធ។

៤. រឿងដែលស្ថិតនៅក្នុងចលនាអក្សរសិល្ប៍បរទេសនិយមគឺ

- រឿងជីវិតឥតន័យ (និពន្ធដោយ សុទ្ធ ប៉ូលីន)
- រឿងថៅកែចិត្តចោរ (និពន្ធដោយ ពៅ យូឡេងនិងអ៊ុំ ឈឺន)

លក្ខណៈអក្សរសិល្ប៍

- លក្ខណៈអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ មានដូចជា៖
  - លក្ខណៈជាតិ
  - លក្ខណៈមនុស្ស
  - លក្ខណៈប្រវត្តិ
  - លក្ខណៈវណ្ណៈ
  - លក្ខណៈសង្គម
  - លក្ខណៈបក្ស
  - លក្ខណៈប្រជាជន។

១. លក្ខណៈជាតិ

លក្ខណៈជាតិ គឺជាលក្ខណៈពិសេសរបស់ជាតិមួយ ដែលលេចធ្លោរខុសពីជាតិដទៃ តាមរយៈជំនឿ សាសនា ទំនៀមទម្លាប់ ប្រពៃណី សិល្បៈ ភាសា វប្បធម៌ ជាដើម។

- គេចាត់ទុកអក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈជាតិ ជាស្នាដៃទាំងឡាយណាដែលបានទ្រទ្រង់ព្រលឹងជាតិឱ្យស្ថិតស្ថេរជាអមតៈ ដើម្បីបណ្តុះគំនិតស្រឡាញ់ អភិរក្ស ការពារ និងអភិវឌ្ឍអរិយធម៌របស់ជាតិ។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ រឿងទុំទាវ រឿងសព្វសិទ្ធិ រឿងមាលាដួងចិត្ត....អ្នកនិពន្ធបានពណ៌នាពីទេសភាពធម្មជាតិ ផ្កា ផ្លែឈើ ម្រឹគីម្រឹគា ទន្លេ ស្ទឹង ជាដើម សុទ្ធសឹងបញ្ជាក់ឱ្យបានឃើញច្បាស់នូវលក្ខណៈជាតិដែលមាននៅលើទឹកដីខ្មែរ។
- **ឧទាហរណ៍៖ លក្ខណៈជាតិក្នុងរឿងទុំទាវ៖**
  - **អ្នកនិពន្ធបានប្រើប្រាស់ភាសាជាតិ** និងទម្រង់កំណាព្យខ្មែរសម្រាប់តាក់តែងស្នាដៃ។

- **ឈ្មោះតួអង្គ** ជាឈ្មោះបែបខ្មែរ ដូចជា ទុំ ទាវ នោ អរជូន ម៉ឺនងួនព្រះរាមាជើងព្រៃ...។
- **បង្ហាញពីជីវភាពរស់នៅ**របស់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរនាសម័យលង្វែក ពោលគឺប្រជារាស្ត្រខ្មែរប្រកបមុខរបរធ្វើស្រែចម្ការ លក់ដូរ។
- **របបគ្រប់គ្រង៖** សង្គមខ្មែរនាសម័យលង្វែក ស្តេចផែនដី ស្តេច ត្រាញ់ មេគ្រួសារ។
- **ការទុកដាក់កូនចៅឱ្យមានគូស្រករ** ដោយប្រើទស្សនៈ«នំមិនធំជាងនាឡិ»។
- **ជំនឿ** គឺការជឿលើការទស្សន៍ទាយ ពាក្យទំនាយគ្រូ។
- **ទំនៀមទម្លាប់ ប្រពៃណី** គឺកូនប្រុសបួសរៀននៅវត្ត រីឯកូនស្រីដល់អាយុពេញវ័យត្រូវចូលម្លប់ និងមានបង្ហាញពីពិធីស្តីដណ្តឹង ពិធីរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ ជាដើម។
- **ប្រជារាស្ត្រគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា** ទុំនិងពេជ្រ ប្រជារាស្ត្រចូលចិត្តស្តាប់លោកស្មូត្រនិងទេសនា ហើយក៏មានឥទ្ធិពលព្រាហ្មណ៍សាសនាផងដែរ ដូចករណីទុំសូត្រមន្តអាគម សារិកាលិនថោង។
- **ទីតាំងភូមិសាស្ត្រ** មានខេត្តបាភ្នំ ខេត្តត្បូងឃ្មុំ ពោធិ៍ជើងខាល វត្តវិហារធំ...។

- **លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យស្នាដៃមានលក្ខណៈជាតិគឺ៖**
- ជាស្នាដៃបង្ហាញនិងបំផុសទឹកចិត្តស្នេហាជាតិមាតុភូមិ ស្រឡាញ់ប្រពៃណីជាតិ បំផុសស្មារតីតស៊ូប្រកបដោយថាមពល
- ជាស្នាដៃបណ្តុះស្មារតីជាតិនិយម បណ្តុះឆន្ទៈឯករាជ្យ
- បង្ហាញតួអង្គដែលពោរពេញទៅដោយចិត្តសាស្ត្រ និងលក្ខណៈជាតិ
- អ្នកនិពន្ធចេះប្រើប្រាស់យ៉ាងប៉ិនប្រសប់នូវឃ្លោងឃ្លា ពាក្យពេចន៍របស់ជាតិ និងចេះបង្កើតសិល្ប៍រូបារម្មណ៍។

២. លក្ខណៈមនុស្ស

អក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈមនុស្ស គឺជាការលើកយកបញ្ហាមនុស្សមកចោទនិងដោះស្រាយនៅក្នុងដំណើររឿង ទោះបីអ្នកនិពន្ធលើកយកតួអង្គសត្វក្តី ធម្មជាតិក្តី តួអង្គអច្ឆរិយក្តី ក៏តួអង្គទាំងនោះនៅតែជាតំណាងមនុស្សនៅក្នុងសង្គមដែរ។លក្ខណៈមនុស្សក្នុងអក្សរសិល្ប៍ គឺជាលក្ខណៈរួមទូទៅរបស់មនុស្សដូចជា ការសើចសប្បាយ រីករាយ ប្រច័ណ្ឌ ច្រណែន ខឹង ស្អប់ យំ ជាដើម។

- **លក្ខណៈមនុស្សរាស្តែងឱ្យឃើញតាមរយៈដូចជា៖**
  - សកម្មភាព
  - ទង្វើ
  - អាកប្បកិរិយា
  - ពាក្យសម្តី

- ចិត្តគំនិតរបស់តួអង្គក្នុងរឿង។

❖ លក្ខណៈមនុស្សក្នុងស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរគឺ៖

-ទន្សាយ តំណាងឱ្យមនុស្សមានប្រាជ្ញា ស្រឡាញ់យុត្តិធម៌

-ខ្លា តំណាងឱ្យមនុស្សកាចសាហាវ

-ក្រពើ តំណាងឱ្យមនុស្សរមិលគុណ

-ក្រុងរាពណ៍ តំណាងឱ្យមនុស្សផ្តាច់ការ អត្តនោម័តិ អាជ្ញានិយម

-ហនុមាន តំណាងឱ្យមនុស្សមានសមត្ថភាព ស្មោះត្រង់

-ស្រមោច តំណាងឱ្យមនុស្សឧស្សាហ៍ ព្យាយាម តស៊ូ

-រំ តំណាងឱ្យមនុស្សខ្ជិលច្រអូស មិនចេះសន្សំសំចៃ

-ចចក តំណាងឱ្យមនុស្សសម្បូរល្បិច។

❖ **លក្ខណៈមនុស្សរបស់តួអង្គព្រះរាមក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍គឺ**

-ព្រះរាមយំសោកនឹករឭកនាងសីតា

-ព្រះរាមខឹងប្រច័ណ្ឌនាងសីតាជាមួយក្រុងរាពណ៍

-ព្រះរាមឱ្យនាងសីតាដើរលុយភ្លើង ដើម្បីបញ្ជាក់ពីភាពបរិសុទ្ធ

-ព្រះរាមឈ្លោះជាមួយកូនក្មេង គឺកូនរបស់ខ្លួនឯង រាមលក្សណ៍ និងជបលក្សណ៍។

៣. លក្ខណៈវណ្ណៈ

លក្ខណៈវណ្ណៈ គឺជាលក្ខណៈអក្សរសិល្ប៍មួយប្រភេទដែលតាមរយៈនោះអ្នកនិពន្ធលើកយកបញ្ហាការតស៊ូវណ្ណៈ ការការពារឧត្តមគតិ ចរិត គោលបំណងនៃវណ្ណៈណាមួយមកបង្ហាញ។

❖ **លក្ខណៈវណ្ណៈក្នុងអក្សរសិល្ប៍ស្តែងឡើងតាមរយៈ៖**

-លក្ខណៈវណ្ណៈស្តែងឡើងតាមរយៈរូបារម្មណ៍៖ ឧទាហរណ៍នៅក្នុងដំណើររឿងកុលាបប៉ៃលិន អ្នកអានអាចស្រមៃឃើញពីស្ថានភាពនៃគ្រួសារចៅចិត្រនិងគ្រួសាររបស់លោកហ្លួងរតនសម្បត្តិ។

-លក្ខណៈវណ្ណៈស្តែងឡើងតាមរយៈតួអង្គ៖ តួអង្គសំខាន់ៗគឺ សម្តែងចេញនូវលក្ខណៈវណ្ណៈ តាមរយៈភាសានិយាយ មនោសញ្ចេតនា និងសកម្មភាពដែលនាំឱ្យយើងឃើញច្បាស់នូវលក្ខណៈ វណ្ណៈ។ ក្នុងអត្ថបទខ្លះ អ្នកនិពន្ធបានឱ្យតួអង្គយំសោក ស្តាយស្រណោះដល់ទ្រព្យសម្បត្តិ អំណាច រាជបល្ល័ង្ក ដែលត្រូវបាត់បង់ទៅឬសប្បាយរីករាយនៅពេលបានឡើងសោយរាជ្យ។ឧទាហរណ៍ រឿងផ្កាស្រពោន នាងចូ ប្រាប់យាយនួនថា នាយណៃស៊ត ជាកូនអ្នកមាន។ រីឯក្នុងរឿងព្រះវេស្សន្តរ លក្ខណៈវណ្ណៈគឺស្តែងឱ្យឃើញតាមរយៈអន្តរាគមន៍ពីទេវៈចំពោះតួអង្គនៃព្រះពោធិសត្វ និងកន្សែ សារពេជ្ជ ដែលកំពុងជួបវិបត្តិសោកសៅ។

-លក្ខណៈវណ្ណៈស្ដែងឡើងតាមរយៈអ្នកនិពន្ធ៖ អ្នកនិពន្ធបានទទួលឥទ្ធិពលពីសង្គមដែលខ្លួនបានរស់នៅ បញ្ហាវណ្ណៈជិតដាមនៅក្នុងអារម្មណ៍ មនោសញ្ចេតនារបស់អ្នកនិពន្ធ។ ទោះបីជាអ្នកនិពន្ធចង់ចៀសវាងពីបញ្ហាវណ្ណៈ ក៏នៅតែមានជិតដាមនូវលក្ខណៈវណ្ណៈនៅក្នុងស្នាដៃដែរ។ ក្នុងសង្គមខ្មែរមាន អ្នកមាន និងអ្នកក្រ នាំឱ្យស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ក៏មានពីរដែរ គឺអក្សរសិល្ប៍ការពារអ្នកមាន និងអក្សរសិល្ប៍ការពារអ្នកក្រ។ ឧទាហរណ៍៖ លោក ញ៉ុក ថែម តាក់តែងរឿងកុលាបប៉ៃលិន ក្នុងគោលបំណងផ្សះផ្សារវាងអ្នកមាននិងអ្នកក្រ។

៤. លក្ខណៈសង្គម

លក្ខណៈសង្គម គឺជាលក្ខណៈមួយប្រភេទដែលតាមរយៈនោះ អ្នកនិពន្ធបានលើកយកបញ្ហាសង្គមមនុស្សក្នុងសម័យ ណាមួយមកបង្ហាញ ចោទនិងដោះស្រាយក្នុងដំណើររឿង។

ឧទាហរណ៍៖ រឿងទុំទាវ គឺបានបង្ហាញឱ្យឃើញពីរបៀបរបបគ្រប់គ្រង និងច្បាប់ទម្លាប់មួយចំនួនរបស់សង្គមខ្មែរនាសម័យលង្វែកគឺ៖

-អំណាចរបស់ព្រះរាជា ៖ ព្រះរាជាជាអ្នកគ្រប់គ្រង កាត់ក្ដី ដឹកនាំប្រទេស។

-អំណាចស្ដេចត្រាញ់៖ ស្ដេចត្រាញ់មានអំណាចគ្រប់គ្រង ជំនុំ ជំរះក្ដីនៅក្នុងដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួន។

«ឧកញ៉ាអរជូនមាំមួនពេក ធម្មតាក្រោមមេឃទាបជាងភ្នំ

មានឫទ្ធិអំណាចឥតជំនុំ កាប់ចាប់វាយដំពុំប្រណី»។

-អំណាចមេគ្រួសារ៖ អំណាចគ្រួសារស្ថិតនៅលើមេគ្រួសារឬឪពុកម្ដាយ«នំមិនធំជាងនាឡិ»។

ដូច្នេះរឿងទុំទាវ បង្ហាញពីលក្ខណៈសង្គមបែបរាជាធិបតេយ្យ និងប្រកាន់ប្រពៃណី«នំមិនធំជាងនាឡិ»។

៥.លក្ខណៈប្រវត្តិ

លក្ខណៈប្រវត្តិ គឺជាលក្ខណៈមួយដែលស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ ទាក់ទងនឹងសម័យកាល ឬព្រឹត្តិការណ៍ខ្លះៗដែលកើតមាននៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ។ ប៉ុន្តែយើងត្រូវយល់ថា អក្សរសិល្ប៍ពុំដូចគ្នានឹងប្រវត្តិសាស្ត្រដែលមាននាទីកត់ត្រានូវរឿងរ៉ាវៗឬព្រឹត្តិការណ៍ផ្សេងៗបានកើតឡើងក្នុងសង្គមនីមួយៗនោះឡើយ។

អក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈប្រវត្តិ គឺជាអក្សរសិល្ប៍ដែលបានលើកយកពីព្រឹត្តិការណ៍ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្លះៗនាសម័យកាលណាមួយមកបង្ហាញ។ រាល់ព្រឹត្តិការណ៍ដែលកើតឡើងក្នុងសង្គមត្រូវបានស្មេរកត់ត្រាក្នុងគម្ពីរប្រវត្តិសាស្ត្រ។ រីឯអ្នកនិពន្ធគ្រាន់តែលើកយកព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ៗទាំងនោះមករៀបរៀងជាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍។

ឧទាហរណ៍៖

-រឿងភូមិតិរច្ឆាន តាមប្រវត្តិសាស្ត្រ រឿងនេះកើតនៅសម័យអាណានិគមបារាំង។

-រឿងអ្នកតាឃ្លាំងមឿង តាមប្រវត្តិសាស្ត្រ រឿងនេះកើតឡើងនៅសម័យលង្វែក។

-រឿងទុំទាវ តាមប្រវត្តិសាស្ត្រ រឿងនេះបានកើតឡើងនាសម័យលង្វែក។

❖ **ភាពខុសគ្នារវាងប្រវត្តិវិទ្យានិងលក្ខណៈប្រវត្តិគឺ៖**

-អក្សរសិល្ប៍មានលក្ខណៈប្រវត្តិ គ្រាន់តែមានដំណើររឿងរ៉ាវខ្លះដែលទាក់ទងនឹងព្រឹត្តិការណ៍ប្រវត្តិសាស្ត្រនាសម័យកាលណាមួយប៉ុណ្ណោះ។

-ប្រវត្តិវិទ្យា ជាមុខវិជ្ជាមួយដែលអធិប្បាយអំពីប្រវត្តិសាស្ត្រ ឬព្រឹត្តិការណ៍ជាក់ស្ដែងទាក់ទងនឹងជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជន ឬការគ្រប់គ្រងនៅសម័យកាលណាមួយ។

៦. លក្ខណៈបក្ស

លក្ខណៈបក្ស គឺជាលក្ខណៈមួយដែលផ្ដើមចេញពីលក្ខណៈវណ្ណៈ ដែលជាសារជាតិ ជាក្រិតក្រមរបស់សង្គម និងជនជាតិចាប់តាំងពីពេលដែលមនុស្សមានការបែងចែកជាពួក ជាក្រុម ទៅតាមទស្សនៈ គោលការណ៍ លទ្ធិឬមនោគមវិជ្ជា តែក្រុមនីមួយៗ។ចំណុចពិសេសៗនៃលក្ខណៈបក្សមាន៖

- បំផុសស្មារតី ឧត្ដមគតិស្នេហាជាតិ មាតុភូមិរបស់ប្រជាកសិករ
- បំផុសស្មារតី បញ្ចុះបញ្ចូលអ្នកអាន អ្នកស្ដាប់ អ្នកទស្សនាឱ្យលង់ជំនឿទៅលើបក្សណាមួយ
- ផ្សព្វផ្សាយឥទ្ធិពលដឹកនាំនិងសកម្មភាពរបស់បក្សក្នុងការកសាងមាតុភូមិ
- ជាស្នាដៃបម្រើនយោបាយនិងបម្រើមាគ៌ារបស់បក្ស ការពារផលប្រយោជន៍ដោយផ្សារភ្ជាប់នឹងផលប្រយោជន៍ជាតិ។

៧. លក្ខណៈប្រជាជន

អក្សរសិល្ប៍មានលក្ខណៈប្រជាជន គឺជាអក្សរសិល្ប៍ដែលយកចិត្តទុកដាក់យ៉ាងខ្លាំងទៅលើជីវភាពរស់នៅប្រចាំថ្ងៃរបស់ប្រជាជន ទាំងជីវភាព សម្ភារៈ ភាសា ស្មារតី ផ្នត់គំនិត សតិអារម្មណ៍ ឧត្ដមគតិ មនោសញ្ចេតនា ចំណង់ចំណូលចិត្ត បំណងប្រាថ្នារបស់ប្រជាជន ការពារផលប្រយោជន៍របស់ប្រជាជន និងប្រឆាំងនឹងការកេងប្រវ័ញ្ចពីវណ្ណៈជិះជាន់។ ឧទាហរណ៍ រឿងធនញ្ជ័យ រឿងអាខ្វាក់អាខ្វិន រឿងអាឡេវ រឿងបងថ្លៃនិងប្អូនថ្លៃ...។

៨. លក្ខណៈអន្តរជាតិ

លក្ខណៈអន្តរជាតិ គឺជាលក្ខណៈមួយរបស់អក្សរសិល្ប៍ បន្ទាប់ពីមានលក្ខណៈជាតិរួចហើយ បន្ទាប់មកត្រូវបានបរទេសយកមករៀនសូត្រផ្សព្វផ្សាយនៅក្នុងអន្តរជាតិរបស់គេ។

អក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈអន្តរជាតិ គឺជាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដែលមានលក្ខណៈជាតិ ហើយត្រូវបានសង្គមជាតិទទួលស្គាល់ថាជាអត្ថបទមានតម្លៃ ទ្រទ្រង់ឱ្យវប្បធម៌ អរិយធម៌របស់ជាតិ។ បន្ទាប់មកត្រូវបានបរទេសយកទៅសិក្សាផ្សព្វផ្សាយនៅក្នុងសង្គមរបស់ពួកគេ គឺនៅពេលនោះហើយដែលអក្សរសិល្ប៍មានលក្ខណៈសកល គឺលក្ខណៈអន្តរជាតិ។

ឧទាហរណ៍

-រឿងទុំទាវ របស់អ្នកនិពន្ធ ភិក្ខុ ងួន សោម

-រឿងរាមាយណៈ របស់អ្នកនិពន្ធ វាល្មិកិ
-រឿងចចកនិងកូនចៀម របស់អ្នកនិពន្ធ ឡា ហ្វុងតែន
-រឿងជនកំណាញ់ របស់អ្នកនិពន្ធ ម៉ូលីយែរ
-រឿងសង្គ្រាមនិងសន្តិភាព របស់អ្នកនិពន្ធ តុលស្តូយ
-រឿងទុរគតជន របស់អ្នកនិពន្ធ វិចទ័រ ហ៊ុយហ្គោ

ប្រភពអក្សរសិល្ប៍

❖ **អក្សរសិល្ប៍មានប្រភពមកពី៖**

-សភាវៈកម្សាន្ត ៖ ដោយឆ្លងកាត់ការនឿយហត់ នាំឱ្យមនុស្សចង់កម្សាន្តកើតឡើងឯកឯង។

-សភាវៈគតិអនុកម្ម(ការត្រាប់តាម) ៖ ជាការចម្លងតាមស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដែលមានរួចមកហើយ មកពិពណ៌នា បង្ហាញ គូរ ឆ្លាក់ ឱ្យឃើញឡើងវិញ។

-សាសនា ៖ ជាទម្រង់សតិអារម្មណ៍មួយ ដែលត្រួសត្រាយផ្លូវមនុស្សតាំងពីយូរណាស់មកហើយ។

-ពលកម្ម ៖ សាក្សីនៃស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍និងសិល្បៈ ដែលបានបន្សល់ទុកដោយសារពលកម្ម មានដូចជា រឿងនិទាន ឧបករណ៍ពលកម្ម ក្បាច់ចម្លាក់តាមប្រាសាទ និងរូងភ្នំទាំងឡាយ គ្រឿងអលង្ការ ជាដើម។

ភារកិច្ចអក្សរសិល្ប៍

❖ **អក្សរសិល្ប៍មានភារកិច្ចដូចជា៖**

-កែប្រែមនុស្ស៖ អក្សរសិល្ប៍រួមចំណែកជួយជំរុញការអប់រំ ធ្វើឱ្យសង្គមមានការផ្លាស់ប្តូរពីភាពអន់ថយទៅភាពរុងរឿង ការកែប្រែប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងសង្គម នយោបាយ ទម្លាប់ខុសឆ្គង របៀបរបបរស់នៅដែលពុំសមស្របនឹងកាលៈទេសៈសង្គមឱ្យល្អប្រសើរឡើង។

-អភិវឌ្ឍលក្ខណៈសម្បត្តិរបស់មនុស្ស៖ អក្សរសិល្ប៍ជួយបណ្តុះមនុស្សឱ្យមានសមត្ថភាព មានសុភវិនិច្ឆ័យ ចេះវិភាគដោះស្រាយបញ្ហា ស្រឡាញ់យុត្តិធម៌ សិទ្ធិសេរីភាព គុណធម៌ ភាពស្អាតស្អំ និងធ្វើឱ្យមនុស្សខ្ពង់ខ្ពស់ជាងសត្វតិរច្ឆាន។

វត្ថុបំណងអក្សរសិល្ប៍

អក្សរសិល្ប៍មានវត្ថុបំណងគឺ ស្វែងរកសោភ័ណ សច្ចៈ និងសុខៈ។

❖ ចំពោះទស្សនៈផ្សេងៗអំពីសុខៈគឺ៖

-**ទស្សនៈទី១** ដើម្បីសម្រេចសុខៈបាន មនុស្សត្រូវគោរពបន់ស្រន់អាទិទេព ធ្វើសមាធិបំពេញមោក្ស(ការរំដោះ) ដើម្បីផ្ដាច់អាត្ម័នចេញពីវដ្ដសង្សារឱ្យវិលទៅជួបអាត្ម័ន។

-**ទស្សនៈទី២** ដើម្បីសម្រេចសុខៈ មនុស្សត្រូវប្រមូលទ្រព្យសម្បត្តិឱ្យបានច្រើន ដោយគ្រប់វិធី ទោះបីសង្គមជាតិត្រូវធ្លាក់ដុនដាបយ៉ាងណាក៏ដោយ។

-**ទស្សនៈទី៣** សុខៈពុំស្ថិតនៅលើការបន់ស្រន់ ការគោរពអាទិទេព ឬការប្រមូលទ្រព្យសម្បត្តិឱ្យបានច្រើននោះទេ សុខៈសំដៅលើការអភិវឌ្ឍសង្គមនោះឯង។ ដូច្នេះអក្សរសិល្ប៍ដែលបណ្ដុះការងារនិយមអភិវឌ្ឍន៍សង្គមហៅថា អក្សរសិល្ប៍មានបំណងស្វែងរកសុខៈ សម្រាប់សង្គមមនុស្ស។

+**សុខៈ**ក្នុងអក្សរសិល្ប៍មានទំនាក់ទំនងនឹងសង្គមស្ទើរតែគ្រប់វិស័យដូចជា ប្រវត្តិសាស្ត្រ សាសនា សិល្បៈ បច្ចេកទេស សីលធម៌ នយោបាយ សង្គ្រាម ច្បាប់ ជាដើម។ យើងឃើញថាគ្រប់ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍បានបង្កប់នូវបញ្ហាសុខៈសម្រាប់មនុស្ស ព្រោះអក្សរសិល្ប៍ចោទនិងដោះស្រាយពីបញ្ហាមនុស្ស។

ឧទាហរណ៍៖

-**រឿងព្រះវេស្សន្តរ** និយាយពីការធ្វើទានដើម្បីបំពេញបារមី ដើម្បីស្វែងរកសុខៈតាមផ្លូវព្រះពុទ្ធសាសនា។

-**រឿងកុលាបប៉ៃលិន** តួអង្គចៅចិត្រខិតខំតស៊ូក្នុងជីវិត ដើម្បីស្វែងរកសុខៈសម្រាប់ខ្លួនឯង។

-**រឿងព្រះអាទិត្យថ្មីរះលើផែនដីចាស់** បានបង្ហាញពីនយោបាយគ្រប់គ្រងនិងអភិវឌ្ឍសង្គម សំដៅស្វែងរកសុខៈ សម្រាប់មនុស្សនៅក្នុងសង្គម។

មុខងារអក្សរសិល្ប៍

- មុខងារសំខាន់ៗរបស់អក្សរសិល្ប៍មានបីគឺ៖

 -មុខងារផ្ដល់ពុទ្ធិ

 -មុខងារអប់រំ

 -មុខងារសិល្បវិជ្ជា ឬសិល្ប៍សោភ័ណ។

១. មុខងារផ្ដល់ពុទ្ធិ

អក្សរសិល្ប៍ មានភារកិច្ចផ្ដល់ពុទ្ធិ ឬចំណេះដឹងដល់អ្នកអាន អ្នកស្ដាប់នូវទស្សនៈ បញ្ញត្តិ ចំណេះដឹងស្ដីពីបញ្ហាជីវភាព បញ្ហាធម្មជាតិ មនោគមវិជ្ជា ទស្សនវិជ្ជា សីលធម៌ ដោយឆ្លុះបញ្ចាំងនូវក្រិត្យក្រមចាំបាច់ក្នុងជីវភាពរស់នៅជាក់ស្ដែង និងជាសំណួមពរដ៏សំខាន់នៃស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍។តាមរយៈស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ យើងអាចទាញបាននូវមេរៀនជីវិតផ្សេងៗសម្រាប់ការកែលម្អការរស់នៅរបស់យើង និងអាចជួយរួមវិភាគទានផ្ដល់ចំណេះដឹង ទស្សនៈក្នុងការកែលម្អនូវទម្រង់សង្គម។

២. មុខងារអប់រំ

ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ គឺជារូបតំណាងឱ្យឧត្ដមគតិក្នុងការបញ្ចុះបញ្ចូលអ្នកអាន អ្នកស្ដាប់ ឱ្យចេះកែប្រែខ្លួនទៅជាមនុស្សល្អក្នុងសង្គម។ លើសពីនេះក៏អាចជួយអ្នកអាន អ្នកស្ដាប់អាចយល់ឃើញនូវទស្សនៈត្រឹមត្រូវប្រកបដោយគតិ បណ្ឌិត គុណធម៌ សីលធម៌ ជាដើម។ ជាពិសេសជួយមនុស្សឱ្យស្រឡាញ់យុត្តិធម៌ គោរពសិទ្ធិមនុស្ស និងបំពេញសកម្មភាពជាកុសល វៀរចាកសកម្មភាពឬអំពើណាដែលជាអំពើអកុសល។

៣. មុខងារសោភ័ណ

ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍មិនដូចគ្នានឹងស្នាដៃវិទ្យាសាស្ត្រពិត ឬវិទ្យាសាស្ត្រធម្មជាតិទេ ពីព្រោះអ្នកនិពន្ធ ឬកវីតែងតែប្រើសិល្បវិធីពិសេសប្លែក ដើម្បីបង្កើតសិល្ប៍សោភ័ណសម្រាប់ទាក់ទាញអន្ទងចិត្ត និងមនោសញ្ចេតនារបស់អ្នកអាន អ្នកស្ដាប់ ឱ្យរំភើប រំជើបរំជួល ពីរោះអណ្ដែតអណ្ដូង ភ័យព្រួយ តក់ស្លុត រីករាយ សុខស្រួលទៅតាមបរិយាកាសនៃរឿង។

រសសោភ័ណក្នុងអក្សរសិល្ប៍អាចកើតឡើងដោយសារអ្នកនិពន្ធ ឬកវីចេះបំប្លែងរឿងពិតជាក់ស្ដែងទៅជារឿងអស្ចារ្យ និងបំប្លែងរឿងអស្ចារ្យទៅជារឿងតថភាពវិញ។

តួអង្គក្នុងអក្សរសិល្ប៍

តួអង្គ គឺជាតួដែលមានវត្តមាននិងសកម្មភាពនៅក្នុងរឿងឬដំណើររឿង។

- **តួអង្គក្នុងអក្សរសិល្ប៍មានដូចជា៖**

-តួអង្គសំខាន់

-តួអង្គបន្ទាប់បន្សំ

-តួអង្គវិជ្ជមាន

-តួអង្គអវិជ្ជមាន

-តួអង្គថេរ

-តួអង្គអថេរ

-តួអង្គរំញុក ជាដើម។

១. **តួអង្គសំខាន់** គឺជាតួអង្គដែលមិនអាចខ្វះបាន គឺជាតួអង្គដែលមានវត្តមានតាំងពីដើមរឿងរហូតដល់បញ្ចប់រឿង។

- **តួអង្គសំខាន់ ចែកចេញជាពីរគឺ តួអង្គឯកនិងតួអង្គរង។**

-តួអង្គឯក សំដៅលើតួអង្គដែលមានសកម្មភាពច្រើនជាងគេប្រឈមនឹងបញ្ហាស្មុគស្មាញក្នុងដំណើររឿង។

+តួអង្គឯកតំណាងឱ្យទស្សនៈពីរគឺ៖

-តួអង្គឯកតំណាងឱ្យទស្សនៈល្អ ឬគុណសម្បត្តិ៖ ឧទាហរណ៍ ព្រះគោ ក្នុងរឿងព្រះគោព្រះកែវ ជាតួអង្គតំណាងឱ្យគំនិតទស្សនៈរបស់អ្នកនិពន្ធ ដែលមានបំណងជួយការពារប្រទេសខ្មែរពីសៀមឈ្លានពាន។

-តួអង្គឯកតំណាងឱ្យទស្សនៈអាក្រក់ ឬគុណវិបត្តិ៖ ដូចករណី នាងកាកី ក្នុងរឿងកាកី ជាតួអង្គមានចិត្តមិនស្មោះ ក្បត់ចិត្តស្វាមី។

-តួអង្គរង គឺជាតួអង្គដែលធ្វើសកម្មភាពដោយអន្លើៗ ហើយសកម្មភាពទាំងនោះជួយបំពេញដំណើររឿងនិងលក្ខណៈសម្បត្តិឱ្យតួអង្គឯក។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងរឿងទុំទាវ នេនពេជ្រ នោ ម៉ឺនងួន ម្ដាយទាវ អរជូន ជាដើមគឺជាតួអង្គរង។តួអង្គទាំងនេះមានសកម្មភាពរួមចំណែកក្នុងបញ្ហារបស់តួអង្គទុំនិងទាវ។

២. **តួអង្គបន្ទាប់បន្សំ** គឺជាតួអង្គក្រៅពីតួអង្គឯក និងតួអង្គរង ដែលមានវត្តមានក្នុងដំណើររឿងតែក្នុងមួយខណៈតែប៉ុ ណ្ណោះ។ តួអង្គបន្ទាប់បន្សំមានវត្តមានម្ដងម្កាលនៅក្នុងរឿងឬដំណើររឿងមានសកម្មភាពជួយបំពេញសាច់រឿងឱ្យកាន់តែវែង។

ឧទាហរណ៍ ក្នុងរឿងទុំទាវ អ្នកភូមិនៅក្បែងឃ្មុំ ជាតួអង្គបន្ទាប់បន្សំ។

៣. **តួអង្គវិជ្ជមាន** ជាតួអង្គដែលតំណាងឱ្យគុណធម៌ធ្វើសកម្មភាពប្រកបដោយឧត្តមគតិមានចរិតល្អ ស្លូតបូត ជួយយកអាសារគេ ស្រឡាញ់គេ យុត្តិធម៌ ស្រឡាញ់ជាតិមាតុភូមិ ហ៊ានពលីកម្ម និងធ្វើអ្វីៗ ដើម្បីប្រយោជន៍រួមពោលគឺដើម្បីប្រទេសជាតិទាំងមូល។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍ តួអង្គពាលី ជាតួអង្គដែលហ៊ានពលីកម្មប្តូរជីវិត មិនក្បត់ទឹកដី។ រីឯក្នុងរឿងភូមិតិរច្ឆាន តួអង្គជួននិងនៅ ជាតួអង្គដែលហ៊ានប្តូរជីវិត ដើម្បីសេរីភាពនិងការពារផលប្រយោជន៍ជាតិ។

៤.តួអង្គអវិជ្ជមាន គឺជាតួអង្គតំណាងឱ្យអំពើអាក្រក់ គ្មានឧត្តមគតិ មានចរិតកាចសាហាវ គិតតែប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន រកតែសេចក្តីសុខដាក់ខ្លួន ជាតួអង្គទន់ខ្សោយ គេចយករួចខ្លួន គេចពីការតស៊ូ អស់សង្ឃឹម ជាដើម។

ឧទាហរណ៍៖

-រឿងភូមិតិរច្ឆាន តួអង្គបារដេស ជាតួអង្គអាក្រក់ គ្មានឧត្តមគតិ មានចរិតឃោរឃៅ គ្មានចិត្តត្រាប្រណី។

-រឿងកុលាបប៉ៃលិន តួអង្គបាឡាត់ស្រុក ជាតួអង្គអាក្រក់ គ្មានឧត្តមគតិ គិតតែពីប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន។

-រឿងព្រះអាទិត្យថ្មីរះលើផែនដីចាស់ តួអង្គអ្នកតំណាងរាស្ត្រ ជាមនុស្សបោកប្រាស់។

៥. តួអង្គថេរ គឺជាតួអង្គដែលមានចរិតលក្ខណៈមិនផ្លាស់ ប្តូរតាំងពីដើមរឿងរហូតដល់បញ្ចប់រឿង។ ឧទាហរណ៍ តួអង្គចៅចិត្រ ក្នុងរឿងកុលាបប៉ៃលិន ជាតួអង្គមានចរិតលក្ខណៈល្អប្រសើរ មានការតស៊ូក្នុងជីវិត ជឿជាក់លើសមត្ថភាពខ្លួនឯង តាំងពីដើមរឿងរហូតដល់បញ្ចប់រឿង។

៦. តួអង្គអថេរ គឺជាតួអង្គដែលផ្លាស់ប្តូរចរិតលក្ខណៈនៅក្នុងវគ្គណាមួយក្នុងផ្ទៃរឿង។ ឧទាហរណ៍ តួអង្គពូហំ ក្នុងរឿងថៅកែចិត្តចោរ បានផ្លាស់ប្តូរគំនិតពីអាក្រក់មកល្អ សុខចិត្តជាប់គុកដើម្បីលាតត្រដាងអំពើអាក្រក់របស់ថៅកែ។

៧. តួអង្គរំឭក គឺជាតួអង្គដែលអ្នកនិពន្ធលើកមកនិយាយ ប៉ុន្តែមិនមានវត្តមាននៅក្នុងរឿងទេ គឺអ្នកនិពន្ធគ្រាន់តែរំឭកដល់តែប៉ុណ្ណោះ។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងរឿងព្រះអាទិត្យថ្មីរះលើផែនដីចាស់ តួអង្គសម្តេចឪ ជាតួអង្គរំឭក ព្រោះតួអង្គនេះពុំមានវត្តមាន ឬសកម្មភាពនៅក្នុងរឿងទេ អ្នកនិពន្ធគ្រាន់តែលើកយកព្រះនាម និងគោលនយោបាយរបស់ព្រះអង្គមកបង្ហាញតែប៉ុណ្ណោះ។

- **តួអង្គមានចរិតលក្ខណៈដូចជា៖**

+លក្ខណៈបុគ្គល៖ ជាចំណុចដោយឡែកដែលប្លែកឥតមាននៅក្នុងរឿងដទៃ ហើយត្រូវបានច្នៃប្រឌិតឡើងដោយទស្សនៈផ្ទាល់ខ្លួនរបស់អ្នកនិពន្ធ។

ឧទាហរណ៍

-តួអង្គសត្វក្រពើ តំណាងឱ្យមនុស្សរមិលគុណ យកទោសតប   គុណ។ យើងឥតឃើញមានស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដទៃទៀត ដែលរៀបរាប់ពីលក្ខណៈរបស់តួអង្គសត្វក្រពើ ដូចទាំងស្រុងនឹងតួអង្គសត្វក្រពើក្នុងរឿងក្រពើនិងអ្នកបរទេះនេះឡើយ។

-តួអង្គសុភាសិត តំណាងឱ្យចៅក្រមដែលប្រកាន់យុត្តិធម៌ មានសមត្ថភាពកាត់ក្តីបានត្រឹមត្រូវ។ លក្ខណៈពិសេសរបស់សុភាទន្សាយក្នុងរឿងនេះខុសពីទន្សាយក្នុងរឿងដទៃ។

+លក្ខណៈរួម៖ គឺជាទម្រង់ពិសេសនៃអក្សរសិល្ប៍ក្នុងដំណើរការ ផ្តល់ពុទ្ធិនិងឆ្លុះបញ្ចាំងតថភាពដែលគេអាចហៅថា«លក្ខណៈសម័យកាល»។

ឧទាហរណ៍

-តួអង្គ សមនិងសយ ក្នុងរឿងព្រះអាទិត្យថ្មីរះលើផែនដីចាស់ តំណាងឱ្យកសិករខ្មែរក្នុងសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម។

-តួអង្គ យាយនួន ក្នុងរឿងផ្កាស្រពោន តំណាងឱ្យម្តាយខ្មែរ ដែលនិយមប្រើអំណាចទៅលើកូនចៅ ក្នុងការជ្រើសរើសគូស្រករ។

-តួអង្គ មេឃុំ ក្នុងរឿងភូមិតិរច្ឆាន តំណាងឱ្យមន្ត្រីរាជការខ្មែរមួយចំនួន ដែលជាអាយ៉ងរបស់បារាំង ពុករលួយ យកចិត្តបរទេស ដើម្បីបានបុណ្យសក្តិនិងទ្រព្យសម្បត្តិ។

-តួអង្គ ទុំនិងពេជ្រ ក្នុងរឿងទុំទាវ តំណាងឱ្យព្រះសង្ឃខ្មែរ ដែលបានរៀនសូត្រអំពីសាសនា វប្បធម៌ និងវិជ្ជាជីវៈក្នុងវត្តអារាម នៅសម័យលង្វែក។

-តួអង្គ ម្តាយទាវ ក្នុងរឿងទុំទាវ តំណាងឱ្យមាតាខ្មែរសម័យលង្វែក ដែលប្រកាន់យកទស្សនៈនំមិនធំជាងនាឡិ។

- **ការវិភាគតួអង្គ** ជាការសិក្សាវិភាគឱ្យបានស៊ីជម្រៅនិងឱ្យឃើញពីលក្ខណៈសម្បត្តិពីរយ៉ាង គឺគុណសម្បត្តិនិងគុណវិបត្តិតាមរយៈ អាកប្បកិរិយា ចរិតលក្ខណៈ សកម្មភាព កាយវិការ ចិត្តគំនិត សម្លៀកបំពាក់របស់តួអង្គ។
- **វិធីបង្ហាញតួអង្គ** គឺជាការប្រាប់ពីឈ្មោះ អាយុ ឋានៈ ប្រភពកំណើតរបស់តួអង្គនីមួយៗនៅក្នុងរឿង ដើម្បីឱ្យអ្នកអានបានស្គាល់។
- **វិធីបង្ហាញតួអង្គក្នុងអក្សរសិល្ប៍មាន៤យ៉ាងគឺ៖**

  -ការបង្ហាញតាមរយៈអ្នកនិពន្ធ

  -ការបង្ហាញតាមរយៈតួអង្គខ្លួនឯង

  -ការបង្ហាញតាមរយៈតួអង្គផ្សេងៗទៀត

  -ការបង្ហាញតួអង្គតាមរយៈដំណើររឿង។

វិធីតែងនិពន្ធ

ការសិក្សាអំពីវិធីតែងនិពន្ធ ជាការសិក្សាពីរបៀបតាក់តែងរឿង ដែលមានច្រើនប្រភេទដូចជា តែងរឿងបុរាណ រឿងទំនើប ហើយរឿងនីមួយៗមានលក្ខណៈពិសេសដោយឡែកៗពីគ្នាតាំងពីចំណុចផ្ដើមរឿង តួរឿង និងបញ្ចប់រឿង។

១. ការផ្ដើមរឿង

អ្នកនិពន្ធសរសេរផ្ដើមរឿងតាមវិធីផ្ដើមដោយមានការបង្ហាញ៖

-ធម្មជាតិនៅត្រង់កន្លែងណាមួយ

-ឈ្មោះតួអង្គឬទំនាស់

-សកម្មភាព ជាដើម។

ឧទាហរណ៍៖ ការផ្ដើមរឿងរបស់អ្នកនិពន្ធ នូ ហាច នៅក្នុងរឿងផ្កាស្រពោន៖ រទេះភ្លើងបោលលឿនដូចព្យុះកាត់ព្រៃខ្លុងនិងព្រិច រត់ឆ្លងអូរ ហើយជ្រែកពុះជើងភ្នំដោយបញ្ចេញសន្ធឹកខ្ទរំពងធ្វើឱ្យរញ្ជួយផែនពសុធា។(...)

២. តួរឿង

នៅក្នុងតួរឿង អ្នកនិពន្ធបានប្រើវិធីច្រើនយ៉ាង ដើម្បីធ្វើឱ្យដំណើររឿងស្របគ្នាទៅនឹងបញ្ហាចោទ និងដំណោះស្រាយក្នុងរឿង ដោយធ្វើយ៉ាងណាឱ្យសាច់រឿងមានសកម្មភាពប្រទាក់ក្រឡាគ្នា ហើយមានភាពរស់រវើកធ្វើឱ្យអ្នកអាន អ្នកស្ដាប់ និងអ្នកទស្សនាជក់ចិត្តជិតអារម្មណ៍...។

-**ពណ៌នាវិធី៖** គឺអ្នកនិពន្ធប្រើវិធីរៀបរាប់ធម្មជាតិ តួអង្គ សកម្មភាពប្រកបដោយសិល្បៃរូបារម្មណ៍ខ្ពស់ ធ្វើឱ្យអ្នកអាន អ្នកស្ដាប់ ហាក់ដូចជាឃើញរូបពិតក្នុងអារម្មណ៍របស់ខ្លួន។

-**សំវាទវិធី៖** គឺអ្នកនិពន្ធប្រើវិធីរៀបរាប់បង្កើតនូវស្ថានភាពផ្សេងៗនៅក្នុងសាច់រឿងដើម្បីឱ្យតួអង្គសន្ទនាគ្នាឬនិយាយឆ្លើយឆ្លងគ្នាទៅវិញទៅមក។

-**ឯកវាទវិធី៖** គឺវិធីដែលអ្នកនិពន្ធធ្វើឱ្យតួអង្គនិយាយតែម្នាក់ឯងឬគិតទៅលើបញ្ហាអ្វីមួយក្នុងជីវិតក្នុងសាច់រឿងរបស់ខ្លួន ទោះជាការគិតនោះមានស្ថានភាពបែបណាក៏ដោយ។

-**ឧបមានវិធី៖** ជាវិធីដែលអ្នកនិពន្ធលើកយកនូវការប្រៀបប្រដូចអ្វីមួយទៅនឹងអ្វីមួយទៀត ដោយប្រើសិល្បៈវិធីនិងសិល្បៃរូបារម្មណ៍។

-**ហាសវិធី៖** អ្នកនិពន្ធប្រើវិធីធ្វើឱ្យអ្នកអាន អ្នកស្ដាប់ផ្ទុះសំណើចសប្បាយរីករាយតាមដំណើររឿង។

-**បដិវិធី៖** អ្នកនិពន្ធប្រើវិធីបង្ហាញនូវភាពខុសគ្នា ផ្ទុយគ្នាពីស្ថានភាព សកម្មភាព តួអង្គ ឬព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយ ដើម្បីរំលេចផ្ទៃរឿងតាមមនោគតិរបស់ខ្លួន។

-**សន្ទេហវិធី៖** ជាវិធីដែលអ្នកនិពន្ធបង្កើតឡើងនៅក្នុងដំណើររឿងរបស់ខ្លួន ដើម្បីឱ្យអ្នកអាន អ្នកស្តាប់ឆ្ងល់ចង់ដឹងតទៅទៀត។

-**វឌ្ឍមានវិធី៖** វិធីតែងនិពន្ធមួយបែបដែលកវី អ្នកនិពន្ធធ្វើឱ្យដំណើររឿងមានការរីកចម្រើនពីធូរស្រាលទៅតានតឹង ឬពីតានតឹងទៅធូរស្រាលវិញ។

-**វចនវិធី៖** អ្នកនិពន្ធចេះប្រើពាក្យពេចន៍សាមញ្ញ ងាយអាន ងាយស្តាប់ ងាយយល់ ឬប្រើពាក្យពេចន៍ពិបាកយល់ ពិបាកអានដូចជាពាក្យខ្មែរបុរាណ បាលី-សំស្រ្កឹត...។

-**រចនាវិធី៖** ជាវិធីដែលអ្នកនិពន្ធប្រើដើម្បីសរសេរតាក់តែងអត្ថបទរឿងរបស់ខ្លួន ទោះជាពាក្យរាយ ពាក្យកាព្យឱ្យមានពាក្យពេចន៍ ឃ្លា ល្បះធម្មតាៗដែលប្រជាជនទូទៅនិយមប្រើ ធ្លាប់ស្តាល់ ធ្លាប់ប្រើ មិនពិបាកអាន ពិបាកស្តាប់ ឬពិបាកយល់ឡើយ។

៣.ការបញ្ចប់រឿង៖ ជាវិធីដែលអ្នកនិពន្ធសរសេរបញ្ចប់រឿងរបស់ខ្លួនដោយវិធីច្រើនយ៉ាង។ជួនកាលអ្នកនិពន្ធសរសេរបញ្ចប់រឿងដោយ៖

-ឱ្យតួអង្គឯករបស់រឿងនៅរស់

-ជួនកាលឱ្យតួអង្គឯកស្លាប់

-ជួនកាលបញ្ចប់រឿងទាំងមូលដោយក្តីសង្ឃឹមគ្រប់គ្នា

-ជួនកាលបញ្ចប់រឿងទាំងមូលដោយបន្សល់ក្តីអស់សង្ឃឹមឬបរាជ័យទៅតាមឧត្តមគតិរបស់អ្នកនិពន្ធ

-ជួនកាលអ្នកនិពន្ធទុកឱ្យអ្នកអានគិតពិចារណាបញ្ចប់ដោយខ្លួនឯង ជាដើម។

- **ហេតុអ្វីបានជាអ្នកនិពន្ធបង្កើតស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ?**

-ដើម្បីខ្លួនឯង

អ្នកនិពន្ធមានបំណងរំដោះខ្លួនពីការឈឺចាប់ និងភាពទុក្ខព្រួយរបស់គាត់ ពោលគឺតាមរយៈស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ ជាមធ្យោបាយមួយដែលគេបានរកឃើញនូវខ្យល់ដកដង្ហើមបានស្រួល មិនសូវមានការលំបាកខាងផ្លូវចិត្ត នៅក្នុងពិភពលោកនិងមានការសប្បាយច្រើនចំពោះខ្លួនឯង។

-ដើម្បីមនុស្សទាំងពួង

អ្នកនិពន្ធបានសរសេរស្នាដៃរបស់ខ្លួនដើម្បី៖

- ទាក់ទាញមនុស្សទាំងឡាយ ការចែករំលែកនូវការឈឺចាប់របស់ខ្លួន។ គេតែងតែនិយាយថាស្នាដៃមួយជានិច្ចកាល ជាសម្រែកនៅក្នុងទីហោស្ថាន ជាការលែងព្រាបដោយចងសារមួយភ្ជាប់នឹងជើងរបស់វា។
- ចោទសួរដល់មនុស្សទាំងឡាយនូវបញ្ហា ឬមតិយោបល់ផ្សេងៗក្នុងន័យបំភ្លឺនូវភាពងងឹត ស្រអាប់ដែលពិបាកយល់។

- បង្កើតពិភពប្លែកៗឆ្ពោះទៅរកគោលដៅតថៈ តែមិនមែនជាការផ្លុះបញ្ចាំងតថៈឡើងវិញដោយឥតខ្វោះឡើយ។

ការសិក្សាអត្ថបទ

១. គម្រោងទូទៅនៃការសិក្សាអត្ថបទ

១.១.ការបង្ហាញអត្ថបទ

១.១.១. អត្ថបទ

- ចំណងជើង
- ប្រភព
- ប្រភេទ (រឿងនិទាន បុរាណ ទំនើប ល្ខោន...)
- ចលនា(ព្រាហ្មណ៍និយម ពុទ្ធនិយម ខេមរនិយម បរទេសនិយម)។

១.១.២. អ្នកនិពន្ធ

- ឈ្មោះអ្នកនិពន្ធ
- ជីវប្រវត្តិ
- ស្នាដៃសំខាន់ៗ។

១.១.៣. កាលកំណត់តែង

- ថ្ងៃខែឆ្នាំ នៃការតាក់តែង
- ថ្ងៃខែឆ្នាំ នៃការបោះពុម្ព។

១.១.៤. សង្គមបរិយាកាស

- កាលប្រវត្តិ(សម័យកាលកកើតឡើង)
- ព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ៗ។

១.២. ការវិភាគអត្ថបទ

១.២.១. ស្ថានភាពរឿង

- សង្ខេបរឿង
- តួអង្គ(តួអង្គឯក តួអង្គរង តួអង្គបន្ទាប់បន្សំ តួរំពូក)
- កាលអាកាស
- ព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ៗឬបញ្ហាសង្គមដែលបង្ហាញក្នុងរឿង។

១.២.២. អត្ថន័យ

- ប្រធានរឿង
- មូលបញ្ហារឿង
- ទំនាស់
- វិភាគតួអង្គ (គុណសម្បត្តិ គុណវិបត្តិ)
- ឧត្តមគតិរឿង។

១.២.៣. អត្ថរូប

- វិធីតែងនិពន្ធ (ពាក្យរាយ ពាក្យកាព្យ កម្រងកែវ ល្ខោន និងការប្រើប្រាស់ភាសា...)
- ការផ្ដើមរឿង (ការបង្ហាញតួអង្គ រៀបរាប់ទេសភាព នមស្ការព្រះរតនត្រៃ ហោមពិធី...)
- ដំណើររឿង (ពណ៌នាដំណើររឿងដោយនិទានវិធី សំវាទវិធី ឯកវាទវិធី សន្ទេហវិធី...)
- ការបញ្ចប់រឿង (សង្ឃឹមគឺ ជួបជុំទទួលជោគជ័យ អស់សង្ឃឹមគឺ បែកបាក់ព្រាត់ប្រាស...)។

១.២.៤. អត្ថរស

- កុសលរស
- សង្គមរស
- តថរស
- វីររស
- អច្ឆរិយរស
- ហាសរស
- ទារុណរស....។

១.២.៥. បញ្ហាសង្គម

ក. នយោបាយ

- ក្នុងប្រទេស (អ្នកគ្រប់គ្រង របបគ្រប់គ្រង...)
- ក្រៅប្រទេស (ទំនាក់ទំនងខាងក្រៅ ឬទំនាក់ទំនងអន្តរជាតិ...)។

ខ. សេដ្ឋកិច្ច

- កសិកម្ម
- ផលិតកម្ម សិប្បកម្ម
- ឧស្សាហកម្ម
- ពាណិជ្ជកម្ម
- គមនាគមន៍
- ទេសចរណ៍។

គ. សង្គមកិច្ច

- ស្ថានភាពរស់នៅ
- មុខរបរនិងជីវភាពរបស់ប្រជាជន
- សុខាភិបាល...។

ឃ. វប្បធម៌

- ជំនឿ ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់
- សាសនា
- ការសិក្សាអប់រំ
- សិល្បៈ....។

១.៣. ការសន្និដ្ឋាន

កាព្យរូបារម្មណ៍

១. និយមន័យ

កាព្យរូបារម្មណ៍ គឺជារូបារម្មណ៍ដែលមាននៅក្នុងអត្ថបទកាព្យឬកំណាព្យ។

២. ប្រភេទនៃកាព្យរូបារម្មណ៍

ក. បំរៀបន័យរូបារម្មណ៍

បំរៀបន័យរូបារម្មណ៍ គឺជារូបារម្មណ៍ដែលកើតឡើងតាមរយៈការធ្វើឱ្យវត្ថុមួយឥតមានជីវិត ឥតចេតនា ឥតវិញ្ញាណឱ្យប្រែក្លាយជាមានជីវិត មានវិញ្ញាណឡើង តាមរយៈការប្រៀបធៀបវត្ថុពីរដោយមិនប្រើពាក្យប្រៀបធៀប។

ឧទាហរណ៍៖ ភ្នំភ្លើង ស្ទឹងឈាម សមុទ្រមេឃា នារាតណ្ហា អន្លង់ស្នេហ៍ ជើងភ្នំ ជាដើម។

ខ. រូបារូប្បារម្មណ៍

រូបារូប្បារម្មណ៍ គឺជារូបារម្មណ៍បង្កើតឡើងដោយកវីចេះប្រើពាក្យពេចន៍ទាក់ទងនឹងការបង្ហាញពីប្រព័ន្ធនៃជីវរូបារម្មណ៍ដូចជា៖

-**ចក្ខុរូបារម្មណ៍** ជារូបារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយសារកវីប្រើពាក្យពេចន៍ទាក់ទាញហាក់ឃើញផ្ទាល់នឹងភ្នែក។

ឧទាហរណ៍៖

មាត់នាងញញឹម ភក្ត្រនាងសង្ឃឹម សម្តីស្មោះស
ហត្ថទាំងគូ គន់យូររឹតល្អ ម្រាមថ្លោសបវរ
សការងារល្បី។

-**សោតរូបារម្មណ៍** ជារូបារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយសារកវីប្រើពាក្យពេចន៍ទាក់ទងនឹងការបង្ហាញសូរសំឡេងរណ្តំស្រះ រណ្តំព្យញ្ជនៈ ទាក់ទងនឹងសូរសំឡេងធម្មជាតិ ដែលធ្វើឱ្យយើងស្តាប់ឮមានចិត្តរំភើប។

ឧទាហរណ៍៖

ភ្លៀងធ្លាក់ស្រិបៗមិនឈប់ឈរ ភ្លៀងហូរតាមទសូរតក់ៗ
កង្កែបកបៗតាមដើមកក់ ខ្យល់បក់ហ៊ូៗតាមបង្អួច។

-**ឃានជីវ្ហារូបារម្មណ៍** ជារូបារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយការប៉ះទង្គិចរវាងក្លិនក្រអូប ស្អុយ ឆ្អេះឆ្អាប រសផ្អែម ជូរចត់...ទៅនឹងឃាន(ការដឹងដោយច្រមុះ) និងជីវ្ហា(ការដឹងដោយអណ្តាត)។

ឧទាហរណ៍៖

នឹកដល់ពេលយប់ ដូចផ្កាយីហ៊ុប ពិដោរនួនល្អង

ក្រអូបជាប់ជិត ឈ្ងុយឈ្ងប់ជាប់ចង ក្លិនជាចំណង

ចងគុកតណ្ហា។[...] **(ចិត្តក្រមុំ កេង វ៉ាន់សាក់)**

ធុំហើយក្លិនគុក ឆ្អេះឆ្អាបគ្រប់មុខ តែធ្លាប់ធុំឆ្ងាញ់

ពិដោរកន្និដ្ឋា ស្រវាខ្នួលខ្ញាញ់ នឹកឡើងគ្នាន់ក្នាញ់

ធុំចង់ថើបធួន។ **(គុកកាមកិលេស កេង វ៉ាន់សាក់)**

-**កាយរូបារម្មណ៍** ជារូបារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយសារកវីប្រើពាក្យ ឃ្លា ល្បះ ដើម្បីបង្កើតការរំភើបតាមរយៈកាយិន្ទ្រិយ។

ឧទាហរណ៍៖

បងចាំកេសីបីខ្មៅញាប់ ប្អូនក្រសោបចាប់ចងចារផ្កា

កែមក្បួតម្រួតមាលា អស់ផ្កាសារពើភ្ញី។ **(រាមកេរ្តិ៍ ខ្សែទី៤)**

គ. ឧបមានរូបារម្មណ៍

ឧបមានរូបារម្មណ៍ ជារូបារម្មណ៍ដែលកើតឡើងពីការប្រៀបធៀបអង្គបង្គោលនិងទំហៀបពីរឬច្រើនដោយប្រើចំណងធៀប។ ចំណងធៀបមានដូចជា ដូច ប្រៀបដូច ហាក់ដូចជា ដូចជា ប្រៀបបាន ច្រឡំនឹង ប្រហែលជា យ៉ាងណា មិនបាន មិនខុសពី...។

ឧទាហរណ៍៖

ទុំថាខ្លួនបងដូចរាជសីហ៍ ខ្លួននាងទាវស្រីដូចគុហា

រាជសីហ៍បើបានលំនៅជា មិនឱ្យឃ្លាតឃ្លាគុហាឡើយ។ **(ទុំទាវ ភិក្ខុសោម)**

ការវិវត្តនៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ

គេចាត់ទុកអក្សរសិល្ប៍ជាកញ្ចក់មួយប្រភេទយ៉ាងសំខាន់របស់សង្គមមនុស្ស។ តាមរយៈអក្សរសិល្ប៍ គេអាចឆ្លុះមើលការរស់នៅដ៏ជាក់ស្ដែងរបស់មនុស្សក្នុងសម័យកាលនីមួយៗព្រោះអក្សរសិល្ប៍តែងតែប្រែប្រួលទៅតាមដំណើរវិវត្តរបស់សង្គមមនុស្សជាដរាប។

១. អក្សរសិល្ប៍សម័យបុរាណ

ក. មុនសម័យអង្គរ (ស.វទី១ ដល់ទី៨)

នៅសម័យមុនអង្គរ គេនិយមប្រើភាសាសំស្ក្រឹតដែលគេចាត់ទុកជាភាសាជាន់ខ្ពស់(ភាសាអ្នកប្រាជ្ញ)។ ដូចនេះហើយបានជាមានសិលាចារឹកខ្លះសរសេរជាភាសាសំស្ក្រឹត ហើយតែងជាពាក្យកាព្យ។

-សិលាចារឹកជាភាសាសំស្ក្រឹតដែលចំណាស់ជាងគេគឺសិលាចារឹកវ៉ូកាញ់(ប្រមាណគ.សទី២-៣)។ អត្ថបទនៃសិលាចារឹកនេះនិយាយពីសន្ដានចិត្តរបស់ព្រះរាជាមួយអង្គដែលគិតដល់សុភមង្គលរបស់ប្រជារាស្ត្រ ដោយព្រះអង្គធ្វើជាបទបញ្ញាទុកឱ្យមហាក្សត្រតៗមកប្រតិបត្តិតាម។

-សិលាចារឹកខ្លះសរសេរជាភាសាខ្មែរបុរាណ ហើយជាពាក្យកាព្យ ចាប់តាំងពីស.វទី៧។

-សិលាចារឹកដែលចាស់ជាងគេ គឺសិលាចារឹកអង្គរបុរី(គ.ស៦១១)

ដូច្នេះសិលាចារឹកនៅសម័យមុនអង្គរ ច្រើនទាក់ទងនឹងប្រវត្តិសាស្ត្រនិងសាសនា។

ខ. សម័យអង្គរ (៨០២ដល់១៤៣១)

អក្សរសិល្ប៍សម័យអង្គរ ពិតមែនតែបានទទួលបន្តបន្ទាប់គ្នានូវឥទ្ធិពលនៃលទ្ធិព្រាហ្មណ៍សាសនា និងពុទ្ធសាសនា ប៉ុន្តែបានរក្សាជាលក្ខណៈខ្មែរ។ ដោយយកតួអក្សរខ្មែរពិតប្រាកដមកធ្វើជាឧបករណ៍ អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសម័យនោះបានផ្ដិតជាប់ទៅនឹងសម្ភារៈពីរបែប ទីមួយគឺអក្សរសិល្ប៍ដែលសរសេរដោយដីសបំពង់នៅលើស្បែកសត្វស្ងួត លាបពណ៌ខ្មៅ។ ទីពីរ គឺអក្សរសិល្ប៍ដែលចារនៅលើផ្ទាំងថ្មជាបន្ទះ ឬជាបង្គោល ឬជាសសរ។

ក្នុងការសរសេរអត្ថបទអក្សរសិល្ប៍អ្នកនិពន្ធប្រើភាសាពីរគឺភាសាសំស្ក្រឹត និងភាសាខ្មែរបុរាណ។

-**អត្ថបទជាភាសាសំស្ក្រឹត** ច្រើនជាពាក្យកាព្យ ដែលនិយាយអំពីកំណត់ហេតុក្នុងដំណើរប្រព្រឹត្តទៅនៃប្រវត្តិរបស់ព្រះរាជាឬមន្ត្រី ឬជាការអួតសរសើរចំពោះតួអង្គណាមួយក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ។

-**អត្ថបទជាភាសាខ្មែរ** ច្រើនជាពាក្យឧទ្ទិស ឬជាបញ្ជីរាប់រេហ៍ពល រាប់វត្ថុដែលគេបូជាសម្រាប់បូជនីយដ្ឋានទាំងឡាយ។

នៅសម័យអង្គរតាមរយៈអត្ថបទសិលាចារឹកគេប្រទះឃើញឈ្មោះអ្នកនិពន្ធ៖

-**បណ្ឌិតសោម៖** សិលាចារឹកប្រាសាទកណ្ដាលដើមរជ្ជកាលព្រះបាទឥន្ទ្រវរ្ម័ន។

-**បណ្ឌិតយតិអមរភាវៈ** ៖ សិលាចារឹកប្រាសាទភ្នំប៉ាយង់រជួកាលព្រះបាទសោយវរ្ម័ន។

-នៅមានបណ្ឌិតជាច្រើនទៀត ដូចជា **បណ្ឌិតទិវាករ បណ្ឌិតកវិន្ទ្រៈ បណ្ឌិតភូបន្ទ្រៈ និងព្រះនាងឥន្ទ្រទេវី**។

២. អក្សរសិល្ប៍សម័យកណ្តាល

ក. សម័យក្រោយអង្គរ (១៤៣១ដល់១៨៦២)

កាលពីសម័យមុនៗអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរមានការរីកចម្រើន ស្រាប់ តែមកដល់ពេលនេះអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរប្រែជាមានសភាពអាប់អួរ ដោយសារបច្ចាមិត្តមករាតត្បាត បណ្តាលឱ្យមានចម្បាំង ធ្វើឱ្យមានភាពដុនដាបខាងសេដ្ឋកិច្ច មានការអត់ឃ្លាន មានជំងឺឆ្លង ហើយមានការទាស់ទែងគ្នាក្នុងស្រុកយ៉ាងច្របូកច្របល់។ ស្ថានភាពបែបនេះនាំឱ្យប្រទេសនិងប្រជារាស្រ្តខ្មែរទន់ខ្សោយ។ លុះមកដល់សតវត្សទី១៧ ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរក៏ចាប់ផ្តើមងើបឡើងវិញ សម្ភារៈដែលគេកត់ត្រាអក្សរសិល្ប៍ពេលនោះគឺក្រាំង (ស្លឹកក្រជាសស្មាច់ក្រាស់បត់ជាផ្នត់) និងស្លឹករឹត(សាស្ត្រា)។ ប៉ុន្តែជាអកុសលកេរដំណែលក្រាំងនិងសាស្ត្រាស្លឹករឹតចេះតែវិនាសទៅ ដោយសារសង្គ្រាម និងការឈ្លានពានរបស់ខ្មាំងបរទេសដែលបានប្រមូលយកទៅ ឬដុតបំផ្លាញចោល។

នៅពេលនោះដែរ គេសង្កេតឃើញស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍សាមញ្ញជាច្រើនបានកើតឡើងដូចជា រឿងព្រេង រឿងនិទានខ្លីៗ ដែលនាំឱ្យអ្នកស្រុកស្តាប់និងយល់បានដោយស្រួល។

+ឈ្មោះអ្នកនិពន្ធនិងស្នាដៃនៅសម័យកណ្តាលគឺ៖

-**អ្នកប៉ាង** ៖ និពន្ធស្នាដៃ«ល្បើកអង្គរ គ.ស.១៦០៩។

-**ព្រះរាជសម្ភារៈ** និពន្ធស្នាដៃ «ច្បាប់ព្រះរាជសម្ភារ គ.ស.១៦២២» «ហេមន្តមាស គ.ស.១៦២៩» «ហីនល័ក្ខណ៍ គ.ស.១៦៣០»និង «កាព្យនិរាស គ.ស.១៦៦០»។

-**បណ្ឌិតជ័យនន្ទ** សរសេរស្នាដៃជាភាសាខ្មែរមុនគេ (សិលាចារឹក គ.ស.១៧០១)

-**ឧកញ៉ាកោសាធិបតីកៅ** ៖ និពន្ធរឿងក្រុងសុភមិត្រ គ.ស.១៧៩៨

-**ឧកញ៉ាព្រះឃ្លាំងនង៖** និពន្ធច្បាប់សុភាសិត គ.ស.១៧៩០ លោកនេយ្យជាតក គ.ស.១៧៩៤ បុញ្ញសារសិរសា គ.ស.១៧៩៧ និងភោគកុលកុមារ គ.ស.១៨០៤។

-**ឧកញ៉ាសន្ធរវោហាម៉ុក៖**និពន្ធរឿងទេវន្ទ ល្បើកចចក រឿងទុំទាវ

-**វិសេសជួង៖** ល្បើកជុចនិងត្រី និងល្បើកជូជក

-**ព្រះបាទអង្គឌួង៖** និពន្ធចម្ប៉ាថោង គ.ស.១៨១០ រឿងកាកី គ.ស.១៨១៥ ច្បាប់ស្រី គ.ស.១៨៣៧ និងរឿងព្រះវេស្សន្តរ តែងជាពាក្យរាយ។

៣. អក្សរសិល្ប៍សម័យទំនើប

ដំណាក់កាលនេះអក្សរសិល្ប៍មានការវិវត្តខ្លាំងក្លា ដែលយើងអាចចែកជា៥សម័យកាលគឺ **សម័យបារាំង សម័យសង្គមរាស្ត្រ**
និយម សម័យសាធារណរដ្ឋខ្មែរ សម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ សម័យក្រោយថ្ងៃ៧មករា ១៩៧៩-បច្ចុប្បន្ន។

១. សម័យអាណាព្យាបាលបារាំង (១៨៦៣ដល់១៩៥៣)

នៅសម័យអាណាព្យាបាលបារាំង អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរចុះអន់ថយអាប់រស្មីនិងពុំសូវមានការនិយមប្រើអក្សរខ្មែរទេ។ រីឯក្បួនខ្នាតអក្សរខ្មែរឃើញមានតែនៅក្នុងវត្តអារាម មានព្រះសង្ឃជួយថែរក្សាឱ្យគង់វង្ស។

ក. ស្ថានភាពអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរនាសម័យបារាំង

-ពួកអាណាព្យាបាលបារាំងបានចាប់បង្ខំកូនខ្មែរឱ្យរៀនភាសាបារាំងតាំងពីថ្នាក់ដំបូងឡើងទៅ។

-អក្សរខ្មែរបានទៅជ្រកកោនក្នុងទីវត្តអារាមព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយក៏មានកូនចៅខ្មែរមួយចំនួនធំទៅសិក្សារៀនសូត្រដែរ។

-ការតាក់តែងនិពន្ធស្នាដៃគ្រប់យ៉ាងត្រូវឆ្លងកាត់ការត្រួតពិនិត្យរបស់ពួកបារាំង។

-ទោះជាមានគំនាបពីបារាំងក្តី ក៏នៅតែមានការបង្កើតស្នាដៃមួយចំនួនដែលបានបង្កប់ខ្លឹមសាររិះគន់របបគ្រប់គ្រងបែបនេះដែរ ដូចជារឿងកូនចៀមនិងចចក របស់កវីនិពន្ធសុតន្តប្រីជាឥន្ទ ច្បាប់ល្បើកថ្មី របស់លោកតាក្រម ង៉ុយ និងស្នាដៃជាច្រើនទៀត។

-សម័យនេះមានភាពរីកដុះដាលក្នុងការនិពន្ធប្រភេទអក្សរសិល្ប៍ប្រលោមលោក ដែលទទួលឥទ្ធិពលពីបរទេស ដោយសរសេរជាអត្ថបទពាក្យរាយ។

ខ. រឿងប្រលោមលោកល្បីៗ ក្នុងសម័យអាណាព្យាបាលបារាំង ហើយកំពុងបញ្ចូលក្នុងកម្មវិធីសិក្សានាពេលបច្ចុប្បន្នគឺះ

-រឿងភូមិតិរច្ឆាន

-រឿងគ្រូបង្រៀនស្រុកស្រែ

-រឿងគូលីកំណៃន

-រឿងផ្កាស្រពោន

-រឿងមាលាដួងចិត្ត ជាដើម។

គ. អ្នកនិពន្ធល្បីៗនៅសម័យបារាំង

នៅសម័យបារាំងនេះ គេអាចចែកអ្នកនិពន្ធជាពីរប្រភេទគឺ

១. អ្នកនិពន្ធបែបប្រពៃណី មុនទទួលឥទ្ធិពលប្រលោមលោកបស្ចិមប្រទេស

អ្នកនិពន្ធក្នុងប្រភេទនេះ គឺទទួលការសិក្សាបែបតាមប្រពៃណីពីសំណាក់គ្រូបាអាចារ្យ ជាព្រះសង្ឃតាមវត្តអារាមនានា ដែលជាឃ្លាំងផ្ទុកនូវចំណេះដឹងសព្វយ៉ាងទាំងអក្សរសាស្ត្របរ្បធម៌ អរិយធម៌ ទស្សន

វិជ្ជា លេខនព្វន្ត បច្ចេកទេស ហត្ថកម្មផ្សេងៗជាច្រើនរបស់ជាតិ។ ជាទូទៅអ្នកនិពន្ធទាំងនេះ ពុំបានទទួលការសិក្សាតាមបែបទំនើប ឬឥទ្ធិពលប្រលោមលោកផ្សេងៗនៃអក្សរសិល្ប៍បស្ចិមប្រទេសនោះទេ។ ពេលខ្លះអ្នកនិពន្ធ ជាព្រះសង្ឃក៏មាន ហើយអត្ថបទតែងគឺជាអត្ថបទកាព្យ ជាសាស្ត្រាល្បែងតាមបែបសាសនា តាំងពីសម័យមុន រហូតដល់ពាក់កណ្តាលទីមួយនៃសតវត្សទី២០ នៅពេលអ្នកនិពន្ធតាមបែបប្រលោមលោកទំនើបចូលមកជំនួសទើបអស់អត្ថិភាព។ អ្នកនិពន្ធទាំងអស់នោះ ជាអ្នករក្សាទម្រង់និម្មិតកម្មស្នាដៃតាមបែបសាសនា បានយ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួន។

❖ វិធីនិម្មិតកម្មនោះគឺ

- ផ្នែកអត្ថន័យ ៖ និយាយពីការអន្ទោលកើតស្លាប់ក្នុងជាតិផ្សេងៗ ដើម្បីកសាងបារមីរបស់តួអង្គព្រះពោធិសត្វ មានការកសាងបារមីទាំងដប់ក្នុងរឿងទសជាតក ការកសាងបារមីផ្សេងៗក្នុងរឿងពុទ្ធនិយមក្លាយ(រឿងបញ្ញាសជាតក) និងក្នុងរឿងពុទ្ធនិយមក្លាយហួសហេតុ ឬផ្លូម) ក្នុងបំណងត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធនាអនាគតជាតិនៅក្នុងគោលពុទ្ធនិយម។ ការបង្ក្រាបសភាវៈអាក្រក់របស់អវតារព្រះវិស្ណុដែលជាតំណាងសភាវៈល្អ នៅក្នុងគោលព្រាហ្មណ៍និយម។
- ផ្នែកអត្ថរូប ៖ ស្នាដៃនិពន្ធឡើងជាពាក្យកាព្យ ពោរពេញទៅដោយពាក្យចួន ផ្ទួន រណ្តំ ណែងណងបន្តគ្នា ប្រកប
  រូបារម្មណ៍នៃសាសនា ដើម្បីបន្ទន់ចិត្តអ្នកអាន អ្នកស្តាប់ ឱ្យជក់ចិត្តជិតអារម្មណ៍ អណ្តែតអណ្តូងទៅក្នុងអច្ឆរិយភាពរបស់សាសនា ដោយប្រើពាក្យពេចន៍ជាភាសាបាលី(មគធភាសា) សំស្រ្កឹតដែលគេយល់ថាជាភាសាប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ មានក្បួនខ្នាតត្រឹមត្រូវ ជាភាសារបស់អាទិទេពលាយឡំជាមួយភាសាខ្មែរបុរាណ។

❖ អ្នកនិពន្ធនិងស្នាដៃលេចធ្លោមួយចំនួនក្នុងសម័យនោះ៖

- ព្រះធម្មបញ្ញា អ៊ុក និពន្ធរឿងមរណមាតា ១៨៧៧
- ព្រហ្មបវរភក្តី និពន្ធរឿងពោធិវង្ស ១៨៨១
- ឧកញ៉ាវង្សាធិបតីអ៊ុក និពន្ធរឿងសង្ខសិល្ប៍ជ័យ ១៨៨២
- ឃុនសន្ធរពិនិត្យ និពន្ធរឿងចៅមាស ១៨៨៧
- ចៅអធិការវត្តព្រែកប្រណាក និពន្ធរឿងព្រះលក្ខិណវង្ស នៅឆ្នាំ១៨៩០
- ហ្មឺនភក្តីអក្សរតន់ និពន្ធរឿងសព្វសិទ្ធិ (បទពាក្យ៧) នៅឆ្នាំ១៨៩៩
- ឧកញ៉ាសុត្តន្តប្រីជាឥន្ទ និពន្ធរឿងអំបែងបែក ឆ្នាំ១៨៨៩ រឿងគតិលោក ១៩២០ រឿងកាព្យនិរាសអង្គរ ឆ្នាំ១៩២៦ច្បាប់កូនចៅ បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩០០នៅទីក្រុងប៉ារីស។
- តាមាស និពន្ធច្បាប់បណ្តាំតាមាស ឆ្នាំ១៩០៤ បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩០៨។
- ព្រះបទុមត្ថេរសោម និពន្ធរឿងទុំទាវ ឆ្នាំ១៩១៥

- លោកយោធានរិន្ទ រ៉ាន់ និពន្ធរឿងសេកសារិកា ១៩២០
- អ្នកស្រីសិទ្ធ និពន្ធរឿងពិម្ពាពិលាប ឆ្នាំ១៩២០
- ឧកញ៉ាវិបុលរាជសេនា នូ កន និពន្ធរឿងពិម្ពានិព្វាន ឆ្នាំ១៩២០ រឿងទាវឯក ឆ្នាំ១៩៤២
- ព្រះភិរម្យភាសា អ៊ូ ហៅង៉ុយ និពន្ធច្បាប់ក្រមង៉ុយ
- យស ងិន និពន្ធរឿងទេវង្សកុមារ(ចៅស្រទបចេក)
- ហ្លួងអគ្គារវិសេស ដួង និពន្ធរឿងល្បើកអក ល្បើកជុចនិងត្រី ល្បើកផ្ការផ្កាំក្លាមខ្យង ល្បើកសារិកា

២. អ្នកនិពន្ធប្រលោមលោកទំនើប

អ្នកនិពន្ធប្រលោមលោកទំនើប គឺបណ្តាអ្នកនិពន្ធដែលបានទទួលការសិក្សាពីសាលាទំនើបបារាំង ទទួលឥទ្ធិពលពីការអានសិក្សាប្រលោមលោកបស្ចិមប្រទេស ដែលហូរចូលមកប្រទេសខ្មែរ តាមរយៈអាណាព្យាបាលបារាំង ឬពីសំណាក់ប្រទេសជិតខាងដែលទទួលឥទ្ធិពលលោកខាងលិច ដូចជាអង់គ្លេស។

អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរនាសម័យកាលនេះមានលក្ខណៈមនុស្សនិយមដោយអ្នកនិពន្ធលើកយកបញ្ហាមនុស្សមកចោទ ដោះស្រាយទៅតាមតថភាពសង្គម និងខិតខំបង្ហាញពីមធ្យោបាយ ការយល់ឃើញផ្សេងៗរបស់ខ្លួនក្នុងបំណងលុបបំបាត់ភាពអសកម្មក្នុងជីវភាពសង្គម ផ្សះផ្សាទំនាស់សង្គមជាដើម។ ប្រធានបទសំខាន់ៗនាសម័យនោះគឺស្នេហា ដែលស្នេហានេះត្រូវប្រឈមមុខជាមួយបញ្ហាទ្រព្យសម្បត្តិ កិត្តិយស អំណាចផ្តាច់ការរបស់មាតាបិតា អាណាព្យាបាលបារាំងជាដើម។

❖ អ្នកនិពន្ធប្រលោមលោកពាក្យរាយដំបូងក្នុងសម័យនោះ៖

- អ្នកនិពន្ធ ញ៉ុក ថែម និពន្ធរឿងកុលាបប៉ៃលិន ១៩៣៦
- អ្នកនិពន្ធ រីម គីន និពន្ធរឿងសូផាត ១៩៣៨
- អ្នកនិពន្ធ គីម ហាក់ និពន្ធរឿងទឹកទន្លេសាប ១៩៣៩
- អ្នកនិពន្ធ សិទ្ធិ និពន្ធរឿងគូសាងមិត្តមិនទ្រូស្តមិត្ត រឿងចិត្តសត្យា ១៩៤០
- អ្នកនិពន្ធ នូ ហាច និពន្ធរឿងផ្កាស្រពោន ១៩៤០
- អ្នកនិពន្ធ ញ៉ុក ថែម និពន្ធរឿងបិសាចស្នេហា ១៩៤០
- អ្នកនិពន្ធ នង ឈុំ និពន្ធរឿងបៅកើតកុសល ១៩៤១
- អ្នកនិពន្ធ គូច សឹងហាន និពន្ធរឿងកែបមាត់សមុទ្រ ឆ្នាំ១៩៤២
- អ្នកនិពន្ធ ហេង យ៉ាន់ និពន្ធរឿងកំពូលកំសត់ ១៩៤៤
- អ្នកនិពន្ធ ហេង យ៉ាន់ និពន្ធរឿងកំពូលស្នេហា ១៩៤៦
- អ្នកនិពន្ធ អ៊ុម ហ៊ី និពន្ធរឿងមហាអភ័ព ១៩៤៦ រឿងទឹកភ្នែកស្រីស្រុកស្រែ ១៩៤៧
- អ្នកនិពន្ធ នូ កន និពន្ធរឿងកុងឈិន ១៩៤៧

- អ្នកនិពន្ធ ឈុប និពន្ធរឿងព្រាត់ដួងចិត្ត ១៩៤៧
- កញ្ញា ស៊ឹម វណ្ណស៊ី និពន្ធរឿងសង្ឃឹមជានិច្ច ១៩៤៨
- អ្នកនិពន្ធ នូ ហាច និពន្ធរឿងមាលាដួងចិត្ត ១៩៥២
- អ្នកនិពន្ធ រីម គីន និពន្ធរឿងនាងសមាភារី ១៩៥២

២. សម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម (១៩៥៣ដល់១៩៧០)

សម័យឯករាជ្យ អ្នកនិពន្ធមានសេរីភាពក្នុងការនិពន្ធមាននិន្នាការជាតិនិយម សង្គមនិយមប្រជាធិបតេយ្យ និងប្រជាប្រិយ។ ផលិតកម្មអក្សរសិល្ប៍ប្រកបដោយវឌ្ឍនភាពខ្លាំងក្លា ជាពិសេសនៅរវាងឆ្នាំ ១៩៦៥និង១៩៦៦ គឺប្រទេសទទួលការរីកចម្រើនដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់បំផុតក្នុងវិស័យវប្បធម៌ ដោយមានសកលវិទ្យាល័យរីកដុះដាលក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។

+ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍មានច្រើនប្រភេទដូចជា៖

-ប្រលោមលោក

-កំណាព្យ

-រឿងល្ខោន

-សៀវភៅបច្ចេកទេស

-សៀវភៅសិក្សាអប់រំ

-សៀវភៅទាក់ទងនឹងទស្សនវិជ្ជា ជាដើម។

+អ្នកនិពន្ធនិងស្នាដៃមួយចំនួន នាសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយមមានដូចជា៖

-លោក អឹម ឆោម សមាជិកសមាគមអ្នកនិពន្ធខ្មែរ បានទទួលជ័យលាភីអក្សរសិល្ប៍ឥន្ទ្រទេវីនៅឆ្នាំ ១៩៦៥ ចំពោះរឿងនាងរ៉ែនណៃត និងស្នាដៃផ្សេងទៀត គឺរឿងព្រេងខ្មែរជាកំណាព្យ រឿងក្រឡាហោមគង់ជាដើម។

-លោក ទ្រិញ ង៉ាញ ជាសមាជិកអ្នកនិពន្ធខ្មែរ តាក់តែងស្នាដៃរឿង ខ្ញុំមានព្រោះអ្វី?

-លោក ហ៊ែល សុំផា ជាប្រធានសមាគមអ្នកនិពន្ធខ្មែរ នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៥៧ដល់១៩៧៤ បាននិពន្ធរឿងចោរបិទមុខ រឿងចោរលួចប្រាក់ រឿងចោរភ្នំត្បែង រឿងចិត្តឪពុក និងសិក្សាកថា វចនានុក្រមជាដើម។

-លោក កេង វ៉ាន់សាក់ ជានិស្សិតមកពីបារាំង លោកបាននិពន្ធរឿងល្ខោន កំណាព្យនិងសិក្សាកថាជាច្រើន រឿងល្ខោនសាច់ពុំបានស៊ីយកឆ្អឹងព្យួរក កំណាព្យចិត្តក្រមុំ គុកកាមកិលេស ជា ដើម។

៣. អក្សរសិល្ប៍សម័យសាធារណរដ្ឋខ្មែរ (១៩៧០-១៩៧៥)

ប្រទេសកម្ពុជានាសម័យនោះ ស្ថិតនៅក្នុងភ្លើងសង្គ្រាមយ៉ាងសន្ធោសន្ធៅ។ អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរនៅសម័យនេះចាប់ផ្តើមបែររកទិសដៅថ្មី ហើយមានសន្ទុះរីកចម្រើនខ្លាំងក្លា ព្រមទាំងមានចលនារស់រវើក។

អាជីពជាអ្នកនិពន្ធបានទទួលជីវភាពសមល្មមនឹងរស់នៅស្រួលក្នុងសង្គមតាមរយៈការបោះពុម្ពនិងការលក់ស្នាដៃរបស់ខ្លួន។

+អត្ថន័យអក្សរសិល្ប៍សម័យនេះមានចរន្តពីរគឺ

-ទ្រទ្រង់នយោបាយថ្មីបែបសាធារណរដ្ឋ

-រិះគន់របបថ្មីនេះ។

អក្សរសិល្ប៍សម័យនោះ មានប្រភេទប្រលោមលោក កំណាព្យ ល្ខោននិយាយ ឬភាគនិទានរឿងប្រលោមលោក ចម្រៀង និងល្ខោនបាសាក់ ជាដើម។

+ឈ្មោះអ្នកនិពន្ធនិងស្នាដៃ នាសម័យសាធារណរដ្ឋខ្មែរគឺ

-លោក គង្គ ប៊ុនឈឿន និពន្ធស្នាដៃរឿង ពលទោអភ័ព្វ និងប្រលោមលោកជាច្រើនទៀត។

-លោក ឡាំង ម៉េងសៀក និពន្ធស្នាដៃរឿងព្រលឹងម៉ែ ទោសពានរាំង ខ្យល់កំបុតត្បូង ជាដើម។

-លោក ឃុន ស្រ៊ុន និពន្ធស្នាដៃ លំនៅចុងក្រោយ ជាកម្រងរឿងនិទាននិងកំណាព្យមួយចំនួន។

-លោក តាំង វស្សា និពន្ធរឿងនាងឡៅ-វណ្ណដារ៉ា រឿងអន្ទាក់កាមទេព ជាដើម។

-លោក ប៊ុណ្ណ ចន្ទម៉ុល និពន្ធស្នាដៃ ចរិតខ្មែរ គុកនយោបាយ...។

-លោក គយ សារុន និពន្ធស្នាដៃ កើតជាមនុស្សនេះ សរសេរជាកំណាព្យ បុប្ផាខ្មៅ។

-លោក ជិត ខៀវ និពន្ធស្នាដៃ រឿងខ្មោចព្រាយអសុរកាយ មេម៉ាយប្តី៥ និងស្នាដៃបកប្រែជាភាសាបរទេសមួយចំនួនទៀត។

-លោក ស៊ូ ចំរើន និពន្ធស្នាដៃ រឿងជនសង្គ្រាមជ័យ អាម៉ៅឆ្កែខ្ញុំ ពោធិ៍ធិកំបោរ...។

-មានអ្នកនិពន្ធផ្សេងៗទៀតដូចជា សុទ្ធ ប៉ូលីន មិត្ត សាខុន ឌឹកគាម និងទី ជីហួត ជាដើម។

៤.អក្សរសិល្ប៍សម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ(១៩៧៥-១៩៧៩)

ខ្មែរក្រហមបានចាប់ផ្តើមកាន់កាប់អំណាចនាថ្ងៃទី១៧មេសា១៩៧៥ ការធ្វើបដិវត្តផ្តាច់ការដ៏ខ្លាំងក្លាបានធ្វើឱ្យប្រជាជនស្លាប់ជាច្រើនលាននាក់។ កវីនិពន្ធស្លាប់ស្ទើរតែទាំងអស់ អក្សរសិល្ប៍ស្ទើរតែវិនាសមហន្តរាយអស់។

យើងអាចចែកអក្សរសិល្ប៍សម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យជាដំណាក់កាលៈ

-**ដំណាក់កាលរណសិរ្ស៖** ១៩៧០-១៩៧៥ ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍មានលក្ខណៈបង្រួបបង្រួមកម្លាំងគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ គ្រប់សមាភាពបទចម្រៀងនាពេលនោះមាន បទមិត្តដើរព្រៃ អាគិញចង្រៃ...។ រឿងខ្លីៗមានពលីកម្មម៉ែៗ រឿងគំនុំវណ្ណៈ...។

-**ដំណាក់កាលបដិវត្តប្រជាជាតិប្រជាធិបតេយ្យ៖**១៩៧៦-១៩៧៧ អក្សរសិល្ប៍មានភារកិច្ចនិងមានប្រធានបទជុំវិញស្មារតីកសាងនូវប្រទេសជាតិ លុបបំបាត់កាកសំណល់សង្គមចាស់។ ប៉ុល ពត បាននិពន្ធបទ«១៧មេសា មហាជោគជ័យ» ក្រៅពីនេះមានបទ«នៅគ្រប់ការដ្ឋានថ្ងៃណាក៏បុណ្យ»។

-ដំណាក់កាលបដិវត្តសង្គមនិយម៖១៩៧៧-១៩៧៨អក្សរសិល្ប៍មានភារកិច្ចរួមចំណែកបម្រើឱ្យមាគ៌ាសង្គមនិយមឆ្អិនឆ្អៅរបស់បក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា ជារណសិរ្សសតិអារម្មណ៍ ជាឧបករណ៍នយោបាយក្នុងការអនុវត្តមាគ៌ា«មហាលោតផ្លោះ មហាអស្ចារ្យ»និងប្រឆាំងវាយកម្ទេចរាល់ខ្មាំងរបស់បដិវត្តទាំងក្នុងនិងក្រៅប្រទេស។

គេឃើញមានអ្នកនិពន្ធ ជាប្រជាជនដែលមានការឈឺចាប់ក្នុងរបបនេះបានលួចតាក់តែងបញ្ចេញគំនិតរិះគន់ ដែលជាស្នាដៃមានលក្ខណៈប្រជាជនជាប្រវត្តិសាស្ត្រមានដូចជា៖

-**លោក ជួន ម៉េន** និពន្ធកំណាព្យ«**មើលផែនដីខ្មែរសម័យប៉ុល ពត អៀង សារី**» តាក់តែងនៅឆ្នាំ ១៩៧៦-១៩៧៧

-**លោកស្រី អ៊ុន ស៊ីណន** និពន្ធកំណាព្យ«**សោកនាដកម្មស្រុកមោងឫស្សី**» និពន្ធឆ្នាំ១៩៧៨។

-**លោក កែវ ចិន្តា** និពន្ធកំណាព្យ«ចុកណែនឱរា» នៅឆ្នាំ១៩៧៦»។

៥. អក្សរសិល្ប៍សម័យក្រោយថ្ងៃ៧មករា ១៩៧៩ដល់បច្ចុប្បន្ន

-សម័យសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា-រដ្ឋកម្ពុជា៖ នៅខែមករា ១៩៧៩ មានអ្នកនិពន្ធខ្មែរមួយចំនួនបានរស់រានមានភ័ព្វបានរួចផុតពីការស្លាប់នៃរបបខ្មែរក្រហម។ ស្នាដៃមួយចំនួនបានផ្តើមគំនិតក្នុងទិសដៅថ្មីស្របទៅតាមបន្ទាត់នយោបាយថ្មីនៃកម្ពុជា ជាពិសេសគឺសរសេរពីទុក្ខសោកនិងភាពឃោរឃៅនានានៃរបបប្រល័យពូជសាសន៍របស់របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។

នៅឆ្នាំ១៩៨៥ លោក **ហ៊ី សុខៃ** បានផ្សាយដំបូងជាល្ខោននិយាយតាមវិទ្យុជាតិនូវរឿង«ក្រញាំមូលធន»ឆ្នាំ១៩៨៧-១៩៨៨យើងក៏ឃើញមានការលេចឡើងនូវប្រលោមលោកខ្លីៗ ដែលប្រធានបទទាក់ទងនឹងមនោសញ្ចេតនាសុទ្ធសាធ បរិយាយនិងឆ្លុះបញ្ចាំងជ្រុងនៃជីវិតក្នុងសង្គមជាបន្តបន្ទាប់ ដូចជារឿង«**យប់កណ្តាលថ្ងៃ**» របស់អ្នកនិពន្ធប៉ុក បុណ្ណសមាជ បានរៀបរាប់ពីជីវិតមនោសញ្ចេតនាពិតៗក្នុងគ្រួសារតូចមួយ ដែលតថភាពសង្គមបានរុញច្រានទៅដល់ភាពជូរចត់នៃជីវភាពគ្រួសារ។

-សម័យព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទី២៖ យើងឃើញថាអក្សរសិល្ប៍ចាប់ផ្តើមរីកចម្រើនបែបសេរីឡើងវិញ។ ប៉ុន្តែវិស័យអក្សរសិល្ប៍ដែលទើបនឹងទទួលសេរីភាពពេញលេញនេះក៏ចាប់ផ្តើមជួបនឹងការប៉ះទង្គិចយ៉ាងខ្លាំងនោះគឺការរីកចម្រើននូវបច្ចេកវិទ្យាវីដេអូ ព្រមទាំងការហូរចូលយ៉ាងខ្លាំង ដោយខ្វះការត្រួតពិនិត្យឱ្យបានត្រឹមត្រូវនៃវប្បធម៌និងខ្សែវីដេអូបរទេសចូលលុកលុយសង្គមកម្ពុជាយើង ហើយសង្កត់វិស័យវប្បធម៌ខ្មែរ វិស័យអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ដែលទើបតែងើបពីសង្គ្រាមជាងពីរទសវត្សកន្លងមក។

ដូច្នេះអក្សរសិល្ប៍មិនគ្រាន់តែជាកញ្ចក់សម្រាប់ឆ្លុះបញ្ចាំងពីការរស់នៅរបស់សង្គមមនុស្សក្នុងសម័យកាលនីមួយៗប៉ុណ្ណោះទេ គឺជាមធ្យោបាយមួយយ៉ាងសំខាន់សម្រាប់ផ្សព្វផ្សាយវប្បធម៌ជាតិថែមទៀត។ ហេតុនេះអ្នកនិពន្ធដែលមានតួនាទីជាអ្នកផ្សាយវប្បធម៌ គប្បីជ្រើសរើសយកគំនិតទស្សនៈយោបល់ល្អៗ

ហើយ សំខាន់ៗទៅតាក់តែងអត្ថបទរបស់ខ្លួនឱ្យបានជាទីគាប់ចិត្តចាប់អារម្មណ៍ហើយជាគុណប្រយោជន៍ដល់អ្នកអានថែមទៀត។

ស្នេហាក្នុងអក្សរសិល្ប៍

ស្នេហាគឺជាប្រធានបទដ៏ជ្រាលជ្រៅនៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ដែលចាក់ឫសយ៉ាងជ្រៅនៅក្នុងបរិបទវប្បធម៌ ប្រវត្តិសាស្ត្រ និងសង្គមរបស់កម្ពុជា។ វាជារឿយៗបង្កប់នូវភាពស្មុគស្មាញនៃទំនាក់ទំនងរបស់មនុស្ស តម្លៃសីលធម៌ ការរំពឹងទុកក្នុងសង្គម និងជំនឿខាងវិញ្ញាណ។

នៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ស្នេហាមាន៣ប្រភេទទៅតាមចលនាអក្សរសិល្ប៍នីមួយៗគឺ៖

-ស្នេហាតាមបែបព្រាហ្មណ៍និយម

-ស្នេហាតាមបែបពុទ្ធនិយម

-ស្នេហាតាមបែបខេមរនិយម

១. ស្នេហាតាមបែបព្រាហ្មណ៍និយម៖ ជាស្នេហាដែលកើតឡើងរវាងតួអង្គអាទិទេពនិងវីរនារីដោយទទួលឥទ្ធិពលតាមគោលលទ្ធិព្រាហ្មណ៍និយម ហើយអ្នកឈ្នះទទួលបានស្នេហា តួអង្គឯកស្រី គឺជាកំពូលនារីដែលមានរូបសម្រស់ស្រស់ស្អាតដាច់គេលើលោក និងជាទីចាប់អារម្មណ៍ ព្រមទាំងការចង់បានរបស់ពួកអ្នកខ្លាំង ឬអាទិទេព ដោយការដណ្តើមគ្នា ការប្រយុទ្ធគ្នា និងការប្រឡងប្រជែងជាដើម។

ឧទាហរណ៍៖ រឿងរាមកេរ្តិ៍ ព្រះរាមបាននាងសីតា ជាមហេសីព្រោះព្រះអង្គមានឫទ្ធិចេស្តាខ្លាំងពូកែដែលអាចលើកធ្នូទិព្វរួច។

២. ស្នេហាតាមបែបពុទ្ធនិយម៖ ជាស្នេហាដែលកើតឡើងពីកម្មផលពីជាតិមុន ហើយជាស្នេហារវាងព្រះពោធិសត្វនិងកន្សែសារ ពេជ្ជ ដែលជាស្នេហាបរិសុទ្ធ ។ ស្នេហានេះជាស្នេហាដោយការសជាតិដោយពុំមានការព្រាត់ប្រាសគ្នាឡើយ។

ឧទាហរណ៍៖ តួអង្គចៅសព្វសិទ្ធិនិងនាងសុវណ្ណកេសរក្នុងរឿងសព្វសិទ្ធិ។ អ្នកទាំងពីរនេះបានគ្នាជាប្តីប្រពន្ធ ព្រោះកាលពីអតីតជាតិមុនលោកចូលភ្លើងទាំងអស់គ្នា ហើយសច្ចាសូមឱ្យបានជួបគ្នាទៅអនាគតជាតិ លុះជាតិក្រោយមកក៏ជួបគ្នាដូចបំណង។

៣. ស្នេហាតាមបែបខេមរនិយម៖ គឺជាស្នេហារបស់មនុស្សពិតៗជាក់ស្តែងដែលកើតឡើងពីចិត្តអារម្មណ៍របស់តួអង្គឯកប្រុសនិងស្រី ដែលតំណាងឱ្យមនុស្សគ្រប់ប្រភេទក្នុងសង្គមខ្មែរ ហើយវាជាស្នេហាគ្មានព្រំដែន។ ចំពោះស្នេហាគឺមានជួបគ្នា (រឿងកុលាបប៉ៃលិន តួអង្គបានរស់នៅជួបជុំគ្នា) ឬព្រាត់

គ្នា (រឿងទុំទាវ រឿងផ្កាស្រពោន តួអង្គព្រាត់ប្រាសគ្នា) អាស្រ័យទៅលើកត្តាសង្គម និងកត្តាជីវភាពជាដើម។

+ស្នេហាបែបខេមរនិយមចែកជាបីប្រភេទគឺ

-ស្នេហាកាំរន្ទះ ៖ ជាស្នេហាឃើញភ្លាមស្រឡាញ់ភ្លែត ដោយពុំបានពិចារណា ឬស្គាល់គ្នាជាមុនឡើយ។ ឧទាហរណ៍៖ស្នេហាទុំនិងទាវ។

-ស្នេហាដោយការផ្សំផ្គុំ៖ ជាស្នេហាដែលកើតឡើងដោយការផ្សំផ្គុំពីឪពុកម្តាយតាំងពីតូចមក។ ឧទាហរណ៍៖ ស្នេហាប៊ុន ធឿននិងវិធាវី ស្នេហាចៅស្រទបចេកនិងនាងកេសរមាលា...។

-ស្នេហាដោយការតស៊ូ៖ ជាស្នេហាដែលកើតឡើងដោយបុរសនិងស្ត្រីតស៊ូស្រឡាញ់គ្នាជម្នះគ្រប់ឧបសគ្គ។ ឧទាហរណ៍៖ ស្នេហារវាងចៅចិត្រនិងយុននារី ស្នេហារវាងសូជាតនិងម៉ានយ៉ាន...។

ឯកសារយោង

១. ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា *សៀវភៅគ្រូ ភាសាខ្មែរ ថ្នាក់ទី១០*
២. ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា *សៀវភៅ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ថ្នាក់ទី១១* ,បោះពុម្ពឆ្នាំ២០២១
៣. ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា *សៀវភៅ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ថ្នាក់ទី១២* ,បោះពុម្ពឆ្នាំ២០២៣
៤. ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា *សៀវភៅ ភាសាខ្មែរ ថ្នាក់ទី១០*
៥. នាយកដ្ឋានអភិវឌ្ឍកម្មវិធីសិក្សា អ.យ.ក *វិធីសាស្ត្រនៃការសរសេរតែងសេចក្តី* សម្រាប់សិស្សមធ្យមសិក្សាទុតិយភូមិ ថ្នាក់ទី១០ ទី១១ និងទី១២ ,បោះពុម្ពឆ្នាំ២០១៨
៦. លាង ហាប់អាន *សិក្សាប្រវត្តិអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ* សម័យនគរភ្នំដល់សម័យឧដុង្គ (សតវត្សទី១ដល់ ១៨៥៩) ,ឆ្នាំ១៩៦៧
៧. គ្រឹង ងា *អរិយធម៌ខ្មែរ* គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយអង្គរ, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០០៨
៨. ឈឹម ភារី *ទ្រឹស្តីអក្សរសិល្ប៍* វិទ្យាស្ថានជាតិអប់រំ, កម្មវិធីបណ្តុះបណ្តាលគ្រូបង្រៀនកម្រិតឧត្តម ឆ្នាំ ២០១១
៩. ឃីង ហុកឌី *មាលីបទអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី២០*
១០. គឹម សារឿន ២០១១ *ទស្សនៈអប់រំអក្សរសិល្ប៍ប្រជាប្រិយ*
១១. បណ្ឌិតសភាចារ្យ ហង់ជួន ណារ៉ុង *វិភាគទាននៃការសិក្សាអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ក្នុងការលើកកម្ពស់អំណាននៅកម្ពុជា* ២០១៩
១២. ណុន សុខា *រូបារម្មណ៍សិល្បៈក្នុងការតែងនិពន្ធស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍*
១៣. នាយកដ្ឋានបណ្តុះបណ្តាល និងវិក្រឹតការ ២០១២ *ឯកសារបណ្តុះបណ្តាលគ្រូបង្រៀនកម្រិតមូលដ្ឋាន ភាសាខ្មែរ*